Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Virve Kass

PEREVÄGIVALLA OHVRITE KOGEMUSED ABI OTSIMISEL EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Judit Strömpl

Tartu 2014

Autorideklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Virve Kass

2.06.2014

Abstract

The aim of this thesis called „Help seeking experiences of victims of domestic violence in Estonia“ was to find out whom victims of domestic violence turn for help and how they describe their experiences with getting help. As many victims don’t turn to anyone for help, the reasons for not seeking help were also discussed.

In the theoretical part several theories of domestic violence were discussed – it can be concluded that the nature of domestic violence makes it harder for victims to seek help. Several problems emerged from previous studies about domestic violence interventions – victims are accused of the violence, seeking punishment for the abusers is the victims’ responsibility, there is little information about help opportunities and possible helpers don’t believe victims.

In the empirical part of this thesis thematic analysis was conducted on transcripts of four interviews with female victims. Three global themes emerged from the interviews. First theme was positive experiences with getting help. Different help types were getting advice, psychological help, safety and financial aid. Interviewees had got a lot of help for their psychological welfare, but it was very hard to get financial aid. Second global theme was obstacles, which were connected to the relationships of victims. These obstacles were characterized by victims feeling of fear. Victims didn’t seek help because they were afraid of abusers reaction and that they can’t manage on their own. Last global theme was obstacles, which were connected with help seeking possibilities. Interviewees found that getting help was difficult because of little information, blaming attitudes of helpers and complexness of the system.

Drawing on previous studies and the results of this study several recommendations can be made to make help seeking easier for victims of domestic violence. Firstly, there is a need for educating people in area of domestic violence. More knowledge about domestic violence would make it easier for others to understand experiences of victims and offer them suitable help. Secondly, there should be more information about different helping opportunities and the information should be easily understandable. Lastly, there should be different helping opportunities because experiences and wishes of victims are very different.

Sisukord

Sissejuhatus 5
1. Uuritava probleemi tutvustus 6
1.1. Töös kasutatavad mõisted 6
1.2. Perevägivalla seletused 7
1.2.1. Feministlik lähenemine 7
1.2.2. Perekonflikti lähenemine 8
1.2.3. Vägivalla tüübid 8
1.2.4. Vägivallatsükli teooria 9
1.2.5. Elukaare perspektiiv 10
1.3. Abi saamine perevägivalla puhul 11
1.3.1. Politseametnikud 11
1.3.2. Sotsiaaltöötajad 12
1.3.3. Teised praktikud 13
1.3.4. Ohvrite põhjendused abi mitte otsimiseks 15
1.3.5. Ohvrite kogemused abi otsimisel 17
1.4. Probleemi püstitus 19
2. Metoodika 20
2.1. Kvalitatiivne uurimisviis 20
2.2. Valimi kirjeldus 20
2.3. Analüüsi protsess 21
3. Tulemused ja arutelu 23
3.1. Abi saamine 23
3.1.1. Nõu ja informatsioon ohvritele 23
3.1.2. Psühholoogiline abi 25
3.1.3. Turvalisus 28
3.1.4. Majanduslik abi 29
3.2. Peresisesed takistused abi otsimisel 29
3.2.1. Vägivallatsejast tulenevad takistused 30
3.2.2. Vägivaldsest suhtest tulenevad takistused 31
3.3. Perevälised takistused abi otsimisel 34
3.3.1. Praktikute tegevusest tulenevad takistused 34
3.3.2. Süsteemist tulenevad takistused 38
3.3.3. Ühiskonnast tulenevad takistused 41
Kokkuvõte 43
Kasutatud kirjandus 44
Lisa 1. Intervjueeritute vägivaldsete suhete kirjeldused 48
Lisa 2. Temaatilised võrgustikud 53

Sissejuhatus

2013. aastal registreeriti Eestis 2752 perevägivallajuhtumit, mis moodustasid kõigist kuritegudest 7% ja vägivallakuritegudest 35% (Surva, 2014). See statistika kajastab perevägivallajuhtumeid, mille puhul ohvrid pöördusid politseisse. 2012. aastal läbi viidud uuringust tuli välja, et Eestis on 2% 18-74-aastastest naistest eelmise aasta jooksul kogenud partneripoolset füüsilist või seksuaalset vägivalda (European Union Agency for Fundamental Rights, 2012). Seega esineb perevägivalda Eestis kindlasti rohkem, kui kriminaalstatistika näitab. Kuna perevägivalla levik on väga laialdane, siis mõjutab see paljude inimeste elu, ning on seetõttu oluline teema, mida uurida.

Vägivalla ohvritele on loodud mitmeid võimalusi abi saamiseks: politseisse pöördumine, naiste varjupaigad, ohvriabiteenus ja tugigrupid. Samas on vähe uuringuid selle kohta, millised on ohvrite kogemused abi saamisega. Eestis sellise suunitlusega uurimused puuduvad. Seetõttu on käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks uurida ohvrite kogemusi abi otsimisel ja saamisel. Kuna paljud ohvrid ei pöördu abi saamiseks kellegi poole, siis on uurimuse fookuses ka takistused abi otsimisel.

Töö koosneb kolmest osast: probleemi tutvustus varasema kirjanduse põhjal, metoodika ja tulemused. Probleemi tutvustuses on välja toodud töö raames kasutatavad mõisted, perevägivalla teoreetilised seletused ja abistamist puudutavate uuringute tulemused. Metoodika osas on kirjeldatud uurimuses kasutatud andmeid ja analüüsiprotsessi. Tulemuste peatükis on toodud analüüsi käigus saadud teadmised ja nende seos varasemate uuringutega.

Töö valmimise eest soovin tänada Merle Linnot, Kadri Sood ja Kait Sinisalut, kes lubasid kasutada enda poolt tehtud intervjuusid. Suurim tänu läheb mu juhendajale Judit Strömplile, kelle nõuanded aitasid kogu lõputöö kirjutamise jooksul muuta lõpptulemust paremaks.

1. Uuritava probleemi tutvustus

1.1. Töös kasutatavad mõisted

Pereliikmete vahelise vägivalla kirjeldamiseks on kasutusel mitmeid erinevaid termineid: koduvägivald, lähisuhtevägivald, perevägivald, paarisuhtevägivald. Samuti on kõiki neid mõisteid eri aegadel ja eri autorite poolt erinevalt defineeritud. Seetõttu annan siin peatükis ülevaate käesolevas uurimuses kasutavatest mõistetest ja nende tähendustest töö raames.

Perevägivald - kõik füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise või majandusliku vägivalla aktid, mis toimuvad praeguste või endiste abikaasade, elukaaslaste, partnerite vahel, tegu võib olla laste või (vana)vanemate väärkohtlemise või õdede-vendade omavahelise vägivallaga, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga samal elamispinnal. Definitsioon lähtub Laidi Surva (2014:28) poolt antud perevägivalla mõistest ning on käesolevas töös kasutatud, sest hõlmab kõiki vägivallaliike. 2011. aastal Justiitsministeeriumis koostatud „Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks“ defineerib erinevad vägivallaliigid järgnevalt:

> **Füüsiline vägivald** – tahtlik füüsilise jõu kasutamine vastu teise inimese tahtmist, põhjustades teisele füüsilist valu, vigastusi või surma.
>
> **Seksuaalne vägivald** - igasugune seksuaalse sisuga käitumine, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest.
>
> **Psühholoogiline vägivald** - pidev ja tahtlik teisele inimesele vaimselt haiget tegemine ja tema tunnete riivamine.
>
> **Majanduslik vägivald** – vägivallatseja kontroll partneri raha kasutamise või tema materiaalsete ressurside üle.

Ohver – iga füüsiline isik, kes on kogenud perevägivalda. Siinkohal on oluline märkida, et käesolevas töös ei võrdu ohver naisega. Kuigi Eestis olid 2013. aastal 84% perevägivalla ohvritest naised (Surva, 2014), on perevägivalla puhul oluline märgata ka meessoost ohvreid ja tegeleda nende abistamisega. Laps on ohvriks ka juhul, kui ta on näinud pealt pereliikmete vahelist vägivalda või on hooletusse jäetud.

Vägivallatseja – iga füüsiline isik, kes on toime pannud mõne vägivallaakti, mis kuulub perevägivalla alla. Samamoodi nagu ohvri puhul, kasutan mõistet vägivallatseja sooneutraalselt. Kuigi tuleb märkida, et enamik vägivallatsejatest on mehed – Eestis 2013.

aastal 92% perevägivalla toimepanijatest (Surva, 2014). Sooneutraalset lähenemist eelistan, sest see võimaldab kergemini tunnistada olukordi, kus naine on vägivallatseja.

Praktik – inimene, kelle tööülesannete hulka kuulub perevägivallaga tegelemine. Eelkõige sotsiaaltöötajad, lastekaitsespetsialistid, sotsiaalpedagoogid, turvakodude, tugikeskuste ja varjupaikade töötajad, ohvriabitöötajad, politseinikud ja prokurörid.

1.2. Perevägivalla seletused

Perevägivalla uurimiseks ja seletamiseks on erinevaid lähenemisi. Peaaegu kõik seletused rõhutavad, et perevägivalla kontekst raskendab ohvri olukorda ja muudab keerulisemaks abi otsimise. Linda Williams (2003) toob välja, et ohvri lahkumise vägivallatseja juurest muudavad raskemaks mitmed asjaolud: vägivallatsejast hoolimine, suhte säilitamise soov, majanduslik sõltuvus, turvalise paiga puudumine, ebakindlus tuleviku suhtes ja sotsiaalsete kontaktide puudumine. See näitab, et perevägivalla ohvrid vajavad enamasti rohkem tuge kui teiste vägivallakuritegude ohvrid.

Järgnevalt toon välja mõned enamlevinud teoreetilised seletused perevägivalla põhjuste ning olemuse kohta ja kuidas need lähenemised on olulised ohvrite abi otsimise protsessis.

1.2.1. Feministlik lähenemine

Alison Cunninghami ja kaasautorite (1998) järgi on feministliku lähenemise põhijooneks uskumus, et ühiskond on patriarhaalselt struktureeritud. Sellist ühiskonda iseloomustavad ebavõrdsed võimusuhted, mis takistavad naistel meestega võrdselt osaleda ühiskondlikus elus. Samuti on patriarhaalsele ühiskonnale iseloomulik meeste vägivalla õigustamine ja naiste vägivalla taunimine. Ebavõrdsust taastoodetakse peresiseselt, kus mehed teostavad võimu ja kontrolli naiste üle. Vägivald on feministlikus lähenemises üheks kontrollivahendiks (ibid).

Järelikult on feministliku lähenemise põhjal vägivalla põhjuseks meeste ja naiste ebavõrdsus ühiskonnas, mis soosib meeste kontrolli naiste üle. Perevägivalda õigustavad patriarhaalses ühiskonnas levinud suhtumised, mis soosivad meeste vägivalda. Mehed ja naised sotsialiseeritakse lapsepõlvest peale vastavalt domineerijateks ja allujateks ning seetõttu võib perevägivald tunduda normaalne.

Donald Dutton (2001) toob feministliku lähenemise kriitikana välja asjaolu, et patriarhaalsemate väärtustega ühiskondades ei esine rohkem perevägivalda. Samuti ei õigusta enamik meessoost vägivallatsejaid oma tegevust, vaid tunneb süüd (ibid). Järelikult ei toeta empiirilised leiud enamikel juhtudel feministlikku lähenemist, mille alusel on vägivalla

põhjuseks naiste ja meeste ebavõrdsus ühiskonnas ning meeste priviligeerituse tunne. Siiski on mõne vägivallajuhtumi puhul põhjuseks soov kontrollida teist inimest. Seega saab feministliku lähenemise alusel seletada osa perevägivallast, kuid mitte kõike.

Feministliku lähenemise juures on ohuks see, et ei nähta naiste vägivalda meeste vastu. Kuigi hilisemad feministliku lähenemise esindajad on tunnistanud, et vägivallatsejaks võib olla ka naine (Soo, 2010:5), on praktikas siiani levinud naiste nägemine ohvritena. Donald Dutton ja Katherine White (2013) toovad välja, et meesohvrid kogevad kahtlustusi ja mitteuskumist, kui nad üritavad saada kaitset oma naispartneri eest. Kuigi meeste vägivald naiste vastu on reeglina tõsisemate tagajärgedega (Gadd, Farrall, Dallimore ja Lombard, 2003; Johnson, 2008), tuleks siiski mõlemast soost ohvreid uskuda ja neile sobivaid teenuseid pakkuda.

Kuigi feministlikul lähenemisel on puudujääke, võimaldab see näha sotsialiseerimise tulemusel saadud väärtuste mõju perevägivalla esinemisele. Lähtuvalt feministlikust lähenemisest on töös perevägivalla juhtumitega oluline silmas pidada ühiskonnas valitsevaid norme. Näiteks leidsid Beth Phillips ja Debby Phillips (2010), et teismelised perevägivallaohvrid polnud valmis vastu võtma neile nõustajate poolt antud soovitusi, sest need läksid vastuollu teismeliste arusaamaga naiselikkusest ja mehelikkusest. Järelikult võivad ohvrite ja praktikute väärtuste erinevused takistada ohvrite abi saamist.

1.2.2. Perekonflikti lähenemine

Murray Straus (1979) näeb vägivalda ühe võimalusena konfliktide lahendamiseks. Strausi loodud konflikti taktikate skaalas on välja toodud kolm konflikti lahendamise võimalust: arutelu, vaimne vägivald ja füüsiline vägivald. Igale võimalusele on iseloomulik hulk erinevaid tegevusi, näiteks füüsilise vägivalla puhul löömine, peksmine ja kägistamine. Kõigi tegevuste eesmärk on Strausi arvates konflikti lahendamine.

Järelikult näeb perekonflikti lähenemine perevägivalda kui konflikti lahendamise viisi. Erinevalt feministlikust lähenemisest ei rõhuta perekonflikti lähenemine ühe poole soovi teise üle kontrolli omada. Michael Kimmel (2002) leiab, et perekonflikti lähenemine jätab välja olukorrad, kus vägivald ei toimu konflikti kontekstis. Seega võimaldab perekonflikti lähenemine uurida viise, kuidas peredes lahendatakse konflikte, kuid mitte seletada kõigi perevägivallajuhtumite põhjuseid.

1.2.3. Vägivalla tüübid

Micahel Johnson (2006) on eristanud neli paarisuhtevägivalla tüüpi: paaarisuhte terror, vägivaldne vastuhakk, situatsiooniline paarisuhtevägivald ja vastastikune vägivaldne kontroll.

Nelja tüüpi eristab kontrolli motiivide olemasolu. Kontrolli motiivid väljenduvad inimese kontrollivas käitumises, mis viitavad katsele omada üldist kontrolli oma partneri üle. Paarisuhte terrori puhul on üks partneritest vägivaldne ja kontrolliv. Vägivaldse vastuhaku korral hakkab ohver vastu kontrollivale ja vägivaldsele partnerile. Situatsioonilise paarisuhtevägivalla puhul on mõlemad partnerid vägivaldsed, kuid kumbki pole kontrolliv. Vastastikuse vägivaldse kontrolli puhul on mõlemad partnerid vägivaldsed ja kontrollivad.

Johnsoni tüpoloogia ühendab endas perekonflikti ja feministliku lähenemise esindajate arusaamad vägivallast ja suudab seeläbi seletada väga erinevaid perevägivallajuhtumeid. Vägivallaakti põhjuseks võib olla soov kontrollida, konflikti lahendada või ennast kaitsta. Seega pole perevägivallale ühest seletust, vaid juhtumid on erinevad. Eelkõige annab Johnsoni tüpoloogia põhjust süveneda lähemalt vägivalla põhjustesse. Üks rusikalöök suhtes ei näita automaatselt, et tegu oleks vägivallatseja rünnakuga ohvri vastu, vaid võib olla hoopis ohvri enesekaitse või osa mõlema partneri poolsest perekonnatülist. See näitab, et sekkumised perevägivalla juhtumite puhul peaksid olema erinevad ja arvestama pikemate tagamaadega.

Justiitsministeeriumis koostatud juhendmaterjalis (2011) tehakse eristus ekspressiivse ja instrumentaalse vägivalla vahel. Ekspressiivne vägivald tuleneb puudulikust probleemide lahendamise oskusest, instrumentaalne kontrolli- ja võimuvajadusest (ibid). Ekspressivse ja instrumentaalse vägivalla mõju on ohvrile erinev. Just instrumentaalne vägivald (Johnsoni tüpoloogia järgi paarisuhte terror) isoleerib ohvri tema lähedastest ning paneb ta sõltuma vägivallatsejast (Hoyle ja Sanders, 2000). Vägivallatseja saavutab kontrollimeetmeid kasutades olukorra, kus ohver pole võimeline suhet lõpetama, sest lisaks isolatsioonile on tema enesehinnang madal ning ohver usub, et ta pole suuteline üksi hakkama saama (ibid). Järelikult on lisaks vägivallajuhtumi tõsidusele oluline vägivalla põhjus.

Kokkuvõtvalt pole siiani leitud ühest seletust kõigile perevägivallajuhtumitele. Arvatavasti sellist seletust ei leidugi, sest perevägivalla põhjused on väga erinevad. Seeläbi on ka perevägivalla olemus ja mõju pereliikmetele erinev. Seetõttu on oluline eristada vägivallaliike ning liikide erinevaid põhjuseid.

1.2.4. Vägivallatsükli teooria

Lenore Walker kaasautoritega (1982) töötas välja vägivallatsükli teooria, mille järgi vägivald järgib kindlat mustrit ja muutub aja jooksul hullemaks. Walker eristas kolm etappi: pinge kogunemise faas, plahvatuse faas ja mesinädalate faas. Need etapid vahelduvad ja korduvad kindlas järjekorras. Esimene faas on pinge kogunemine, mille jooksul toimuvad väikesed

vägivallaepisoodid, mida kontrollivad nii naine kui ka mees. Pinged kogunevad, kuni algab teine ehk plahvatuse faas, mille jooksul saab ohver enamiku vigastustest. Vägivald on plahvatuse faasis kontrolli alt väljas. Pärast teravat vägivallasündmust algab mesinädalate faas, mida iseloomustab armastav, rahulik, hooliv ning kahetsev suhtlus. Ohver plaanib põgenemist suurima tõenäosusega pinge kogunemise faasi ajal. Plahvatuse faasis mõtleb ohver eelkõige ellujäämisele ning ei suuda abi otsida. Mesinädalate faasis võib ohvrile aga tunduda, et ta partner tõesti muutub.

Walkeri avastatud perevägivalla tsükliline iseloom raskendab ohvri jaoks abi otsimist, sest ta saab pidevalt segaseid signaale – vahepeal vägivallatseja käitub armastavalt, siis jälle vägivaldselt. Selline perevägivalla keeruline iseloom näitab, kui kerge on teha valesid järeldusi. Näiteks võib ohver väita, et tema lähedane on vägivallatseja, aga kui praktik läheb perega kohtuma, siis leiab ta eest mesinädalate faasis oleva suhte ja ei suuda uskuda, et selles suhtes võiks olla vägivalda. Seda enam, et vägivallatsejad on tuntud oma manipuleerimisoskuste poolest (Bancroft ja Silverman, 2007). Seega aitab perevägivalla tsükli teooria paremini mõista takistusi, mida ohvrid kogevad abi otsimisel.

1.2.5. Elukaare perspektiiv

Eespool toodud lähenemised keskendusid eelkõige paarisuhtevägivallale. Williams (2003) toob välja, et viimase kahekümne aasta jooksul on vaadatud erinevaid vägivallaliike eraldi nii uurimustes kui ka poliitikate välja töötamisel. Näiteks tegeletakse eraldi laste väärkohtlemise ja paarisuhtevägivallaga, kuigi mitmed uurimused on näidanud, et need esinevad tihti koos (ibid). Williams leiab, et elukaare perspektiiv on vajalik perevägivalla uurimisel, et luua terviklikum arusaam perevägivalla kontekstist ja järjepidevusest (ibid). Selline lähenemine aitab mõista ohvrite käitumist ja mõtteid, mis on seotud ka varasemate vägivalla kogemustega, mitte ainult praegusega.

Williamsi (2003) arvates on perevägivald paremini mõistetav, kui seda vaadata protsessina, mitte ühe sündmusena. Perevägivald on protsess nii ohvri kui ka vägivallatseja jaoks nende elu jooksul ja erinevate inimestega. On mitmeid uurimusi, mis on näidanud, et lapsena perevägivalda kogenud inimestel on suurem tõenäosus ka täiskasvanuna vägivalda kogeda või seda ise kasutada. Tihti ei ole võimalik perevägivallast saada ülevaadet, vaadates ainult vägivallaakte või füüsilise vägivalla juhtumeid (ibid).

Eesti õigussüsteemi praktikale on iseloomulik keskenduda kindlatele vägivallajuhtumitele. Oluline on see, mitu korda on toimunud vägivallaakte ja milliseid tagajärgi need on toonud.

Vähem arvestatakse seda, kuidas üldiselt toimub ohvri ja vägivallatseja suhe, millised on ohvri ja vägivallatseja varasemad kogemused. Perevägivalla vaatamine protsessina annaks praktikutele parema ülevaate, mida vägivallatseja ja ohver tegelikult kogevad.

Williams (2003) toob välja, et perel on oma ajalugu, mis koosneb nii rõõmsatest kui ka halbadest sündmustest. Vaatamata väga ränkadele vägivallajuhtumitele tunnevad pereliikmed ikkagi üksteise vastu armastust (ibid). Naisohvrid on välja toonud, et abistajad ei mõista nende seotust vägivallatsejaga (Lutenbacher, Cohen ja Mitzel, 2003). Kuigi suhtes esineb vägivalda, ei tähenda see automaatselt, et ohver sooviks suhte lõppu, aga enamik abi saamise meetodeid seda eeldab. Selline eeldus võib saada takistuseks ohvrile abi otsimisel.

1.3. Abi saamine perevägivalla puhul

Käesolevas peatükis annan ülevaate varasematest uurimustest praktikute sekkumise osas perevägivalla juhtumite puhul. Lisaks toon sisse uuringud, mis on keskendunud ohvrite kogemustele abi saamisel.

1.3.1. Politseametnikud

Politseil on perevägivalla vähendamisel väga oluline roll, sest nende poole saab pöörduda ööpäevaringselt lühinumbril ja just politsei peaks olema ühiskonnas see organ, mis tagab turvalisuse. Siiski ei saa perevägivalla ohvrid politseilt tihti sellist abi, mida neil vaja oleks.

Kõige sagedasemaks probleemiks on ohvrile liiga suure vastutuskoorma panemine. Vägivaldne suhe mõjub osapooltele väga laastavalt ja tekitab palju segadust. Ohvrid pole tihti võimelised kohe pärast juhtumit tegelema vägivallatsejale karistuse otsimisega, sest vajavad aega taastumiseks ja tegelevad enda elus hoidmisega. Politseiametnike seas on aga siiani levinud arvamus, et ohver peab kohe esitama kirjaliku avalduse ja ei tohi seda tagasi võtta, sest vastasel juhul pole politseil midagi teha. Näiteks 2010. aasta perevägivalla menetluspraktika analüüs näitas, et enamik perevägivallaga seotud kriminaalmenetlusi jäetakse alustamata põhjusel, et ohver ei avalda selleks soovi (Salla ja Surva, 2011). Sellisel juhul eeldatakse, et muid tõendeid kogumata ja menetlustoiminguid tegemata ei vii uurimine lahendini, sest ohvril pole kohustust oma pereliikme vastu tunnistusi anda (ibid). Politseitöötajad toovad välja, et pere aitamine katkeb, sest ohvrid ei taha või ei julge pöörduda politseisse, arsti juurde või varjupaika (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:44). Seega pannakse vastutus vägivallatseja karistamise eest ohvrile.

Eespool toodud arvamused peegeldavad traditsioonilist lähenemist perevägivallale, kus politsei käitub vastavalt ohvri tahtele. Praeguse juhendmaterjali järgi peab politsei kuriteo tunnuste olemasolul alustama kriminaalmenetlust, olenemata ohvri soovist (Juhendmaterjal..., 2011). Carolyn Hoyle ja Andrew Sanders (2000) toovad välja, et alates 1990. aastast on Suurbritannias olnud ametlik poliitika menetluse jätkamine ka juhul, kui ohver oma avalduse tagasi võtab, aga praktikas lähtuvad politseinikud ja prokurörid endiselt traditsioonilisest lähenemisest. Alates 1993. aastast on Suurbritannias ametlikuks poliitikaks vahistamist pooldav poliitika, teisisõnu vägivallatseja ennetav vahistamine (ibid). Võrreldes kolme erinevat lähenemist, on kõigil oma head ja vead ning ei saa väita, et üks lähenemine oleks teistest oluliselt parem (ibid). Oluline on aga, et praktikute tegevus ja ametlik poliitika läheksid kokku, sest vastasel juhul saavad eri piirkondade ohvrid erineval määral abi. Näiteks 2010. aastal oli Põhja prefektuuris alustamata jäetud või tulemusteta lõpetatud perevägivalda puudutavate kriminaalmenetluste osakaal märksa suurem kui teistes piirkondades (Salla ja Surva, 2011). Samuti võib üks ohver saada praktikutelt erinevat infot, mis tekitab ohvris segadust ja võib pärssida tema soovi abi otsida.

Politsenike seas on kahjuks siiani levinud ohvrit süüdistavad hoiakud. Näiteks arvas üks politsenik: "Tavaliselt sellised ühekordsed löömised ei jõua politseisse. Kui jõuavad, siis need ei ole alusetud löömised, vaid taga on naise väär käitumine."(Linno, Soo ja Strömpl, 2011:45). Samas uurimuses väljendasid ka teised praktikud ohvreid süüdistavaid hoiakuid – ohvrit süüdistati nii vägivalla põhjustamises kui ka abi mitte otsimises. Ohvrit süüdistavad hoiakud on väga tugevaks takistuseks ohvrite abi otsimise teel.

1.3.2. Sotsiaaltöötajad

Fran Danis (2003) toob välja, et 1970.-1990. aastatel tehtud uuringud leidsid, et sotsiaaltöötajad ei oska perevägivalla juhtumitega tegeleda ning neile on omased ohvreid süüdistavad hoiakud. Oma 2000. aastal läbi viidud küsitluse põhjal leiab Danis, et sotsiaaltöötajate võimed perevägivalla juhtumitega tegelmiseks on paranenud, kuid siiski on veel palju ära teha. Autori arvates on üheks tõsiseks probleemiks asjaolu, et enamik vastanutest ei teosta üldist perevägivalla kontrolli.

Rutiinse perevägivalla kontrolli läbiviimine muudaks abi saamise ohvritele kergemaks, sest nemad ei pea astuma esimest sammu. Linno, Soo ja Strömpl (2011:20) leiavad, et praktikud võiksid rutiinselt otse küsida kõigilt nende poole pöördunud inimestelt, kas nende partner on mingil moel nende suhtes vägivaldne olnud. Rutiinne küsimine on efektiivne, sest on

mittemärgistav ning näitab ohvrile, kelle poole on tal võimalik pöörduda (ibid). Samuti normaliseerib see perevägivallast rääkimist.

Uuringud (Danis, 2003; Heffernan, Blythe ja Nicolson, 2012) on leidnud, et ligi pool sotsiaaltöötajatest pole saanud akadeemilist ettevalmistust perevägivalla juhtumitega tegelemiseks. Samas tundub teemakohane haridus ja väljaõpe olevat otsustav komponent, et suurendada sotsiaaltöötajate teadlikkust perevägivallast (Heffernan, Blythe ja Nicolson 2012). Suurem teadlikkus perevägivalla olemusest aitab sotsiaaltöötajatel ohvreid paremini mõista.

Linno, Soo ja Strömpl (2011:53) leidsid, et sotsiaaltöötajad keskenduvad vägivallajuhtumite puhul lastele. Kui vägivallajuhtum puudutab ainult täiskasvanuid, siis on sotsiaaltöötajate hulk, kes ei sekkuks, suurem (ibid). Mittesekkumist põhjendatakse ressursi nappuse, pere privaatsuse ning ohvri isikliku vastutusega (ibid). Seega võivad täiskasvanud perevägivalla ohvrid jääda abita.

1.3.3. Teised praktikud

Lisaks sotsiaaltöötajatele (KOV ametnikud) ja politsenikele on perevägivalla puhul oluline roll kooli tugipersonalil, perearstil ja pereõel, naiste varjupaiga töötajatel, ohvriabitöötajatel ja prokuröridel (Juhendmaterjal..., 2011). Järgnevalt lühidalt neist praktikutest ja aspektidest, mis puudutavad kõigi praktikute tööd.

Kooli tugipersonalil on oluline osa lapsohvrite märkamisel ning nendega suhtlemisel (Juhendmaterjal..., 2011). Minu arvates peaks rõhutama ka õpetajate olulist rolli õpilaste probleemide märkamisel, sest nemad puutuvad lastega kokku igapäevaselt. Seega on neil lihtne lapsi jälgida ja märgata muutusi käitumises. Samuti on õpetajate poolne sekkumine mittestigmatiseeriv.

Perearsti ja pereõe ülesandeks on ohvrite märkamine (Juhendmaterjal..., 2011). Samuti peaksid nad looma võimalused avameelseks kõneluseks (ibid). Kuna füüsilise vägivalla ohvrid vajavad tihti meditsiinilist abi, siis on meditsiinitöötajatel võimalus perevägivalla ohvreid märgata ja pakkuda neile abi.

Eestis on praegu 12 naiste tugikeskust (Eesti Naiste Varjupaikade Liit, 2014). Tugikeskused pakuvad turvalist pelgupaika, ajutist eluaset, psühholoogilist nõustamist ja tuge uue elu alustamisel (ibid). Samuti on olemas üleriigiline lühinumber, kust saab infot (ibid). Siiani ei tegutse Eestis ühtegi meestele mõeldud varjupaika, kuid osa naiste varjupaiku on valmis vastu võtma meessoost ohvreid.

Ohvriabitöötajad sarnanevad oma tegevuselt varjupaikade töötajatega – nad pakuvad infot ja tuge (Juhendmaterjal..., 2011). Lisaks abistavad ohvriabitöötajad ohvreid suhtlemisel riigiasutustega ja teiste vajalike teenustepakkujatega (ibid). Kõigil ohvritel on võimalik saada nõustamist, sõltumata sellest, kas kahju tekitaja vastu on algatatud kriminaalmenetlus (ibid). Kuna ohvrite jaoks on abi otsimine keeruline, siis selline tugi on neile väga kasulik.

Prokuröride töö on tihedalt seotud politseitööga. Prokurörid lähtuvad perevägivalla defineerimisel ja sekkumise otsusel süüteokoosseisu olemasolust (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:39). Seetõttu sekkuvad nad eelkõige füüsilise vägivalla juhtumite puhul (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:4). Järelikult on vaimset vägivalda kogenud ohvritel õigussüsteemist keeruline abi saada.

Perevägivallaga on tihedalt seotud hooldusõiguse ja elatisraha kohtuvaidlused, sest naisohvrid, kes lahkuvad vägivallatseja juurest, teevad seda tihti koos ühiste lastega. Kui ohver niimoodi lahkub, siis tekib küsimus, kui palju on õigust ja kohustust vägivallatsejal panustada laste kasvatamisse. Bancroft ja Silverman (2007) leidsid, et hooldusõiguseeksperdid panevad suurt rõhku sellele, et ka vägivallatsejal on õigus lapsega kohtuda. Autorite arvates vaadati mööda naise ja lapse õigustest ning heaolust, et tagada mõlema vanema võrdne õigus last kasvatada (ibid). Arvatavasti on põhjuseks, et praktikud ei saa aru, kui tõsine on vägivallatseja negatiivne mõju lapsele. Niimoodi võib õigussüsteemi sekkumine takistada vägivalla kadumist ohvrite elust.

Praktikud hindavad kõrgelt koostööd teiste praktikutega. Võrgustik ja meeskonnatöö aitavad näiteks kinnitada perevägivalla kahtlusi, sest sageli selgub, et samu märke on märganud ka kolleegid (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:20). Mitmed praktikud leiavad, et koostööd erinevate erialade vahel võiks rohkem olla. Näiteks politseiprefekt (Kase, 2001:303) rõhutas, et politsei üksi ei saa midagi ära teha ning prokuratuur, politsei, sotsiaalasutused ja koolid peavad koos tegutsema. Koostöö võimaldab ohvritele pakkuda rohkem abi.

Nagu eespool sotsiaaltöötajate puhul näha oli, on teadmised perevägivallast tihti puudulikud. Linno, Soo ja Strömpl (2011:39) toovad välja, et nende saadud tulemustest võib järeldada „erialase hariduse olulisust perevägivalla juhtumite märkamisel ning nende lahendamisel“. Suurbritannias ja USAs tehtud uuringud on leidnud, et spetsiaalselt treenitud politseinikud on teadlikumad perevägivalla olemusest ja suudavad ohvreid paremini mõista (Hoyle ja Sanders, 2000; Lutenbacher jt, 2003). Seega aitavad praktikute teadmised perevägivallast pakkuda ohvritele sobivat abi. Üks lahendus praktikute teadlikkuse suurendamiseks oleks nõuda neilt

erialast haridust. Teine võimalus oleks pakkuda spetsiaalseid koolitusi perevägivalla teemal. Praktikud saavad ka ise aru, et koolituste järgi on vajadus ning toovad välja, et neist on puudus. Näiteks politseiprefekt (Kase, 2001:299) leidis, et politseinikud ei ole saanud teadmisi perevägivallast ja vajalikud on perevägivallateemalised loengud baas- ja täiendkoolituses. Ka Linno, Soo ja Strömpl (2011:4) leidsid, et nende uuringus saadud tulemused „kõnelevad selgest vajadusest koolituste järele". Kokkuvõtvalt on varasematest uuringutest välja tulnud perevägivallaalase hariduse oluline roll ohvrite abistamisel.

1.3.4. Ohvrite põhjendused abi mitte otsimiseks

Kadri Soo (2010:34) toob välja, et ainult 7% paarisuhtevägivalda kogenud inimestest pöördus pärast viimast juhtumit mõne praktiku poole. Üldse rääkisid mõnele teisele isikule oma viimasest vägivallajuhtumist pooled vägivalda kogenud vastajatest (ibid). Seega paljud ohvrid ei pöördu abi saamiseks kellegi poole.

Eestis ilmnes paarisuhtevägivalla kogenute uurimisel kõige sagedasema (63% vägivallast mitterääkijatest) põhjusena mitterääkimiseks juhtunu ebaolulisus (Soo, 2010:35). Seega võivad ohvrid pidada vägivallajuhtumit vähetähtsaks ja leida, et nad ei vaja abi. Põhjustena tulid välja veel häbitunne; tahtmatus, et suhe partneriga kannataks; teadmatus, kelle poole pöörduda; hirm kättemaksu ees ning kartus süüdistamise ja mitteuskumise ees (Soo, 2010:35). Seega tuli juba ühest uurimusest välja väga palju erinevaid põhjuseid, miks paarisuhtevägivalda kogenud inimesed ei räägi juhtunust kellelegi.

Judy Postmus kaasautoritega (2009) uuris põhjusi, miks naisohvrid ei pöördu võimalike abistajate (politsei, meedikute, nõustajate, mõne lähedase või tuttava) poole. Kõige sagedasemaks põhjuseks (82% vastanutest) oli soov ise hakkama saada (ibid). Ohvrite tahe ise toime tulla võib jätta teistele inimestele mulje, et perevägivalla ohvrid ei tee midagi, et vägivallast lahti saada. Näiteks on praktikute seas levinud täiskasvanud ohvrite süüdistamine allaheitlikus kannatamises ja mitte midagi tegemises (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:44; Strömpl, Selg ja Linno, 2012:259). Tegelikult on uuringud näidanud, et enamik paarisuhte terrori ohvreid on mingil hetkel oma partnerile vägivaldselt vastu hakkanud (Johnson, 2008). Lisaks vägivaldsele vastuhakule on ohvritel palju teisi ellujäämisstrateegiaid ning nad otsivad aktiivselt abi vägivallast vabanemiseks (ibid). Lapsohvritel on välja kujunenud käitumismustrid selleks, et mitte ärritada vägivallatsejat (Hoyle ja Sanders, 2000). Seega isegi kui ohver ei pöördu abi saamiseks kellegi poole, üritab ta ikkagi vägivalla vastu võidelda.

Lisaks soovile ise hakkama saada tõid Postmuse ja kaasautorite (2009) uuringus üle poole vastajatest põhjustena välja arvamuse, et probleem laheneb iseenesest (70%); teadmatuse, kuhu pöörduda (59%) ja arvamuse, et ravi ei töötaks nende puhul (54%). Järgnesid praktilised põhjused (raha, aja või transpordi puudumine). 31% vastanutest tõid põhjusena välja, et nad olid varem abiteenuseid saanud, kuid need polnud töötanud.

On oluline märkida, et eelmise uuringu puhul olid võimalikud põhjused uurijate poolt ette antud ja ei sisaldanud põhjuseid nagu „Mul oli häbi abi otsida“, „Ma ei usalda abi pakkuvaid praktikuid“ või „Vägivallatseja takistas abi otsimist“. Siiski saab uuringu põhjal öelda, et vastanute jaoks olid suurimateks takistusteks nende enda mõtted ja soovid, mitte aga abi puudumine või sobimatus.

Michelle Fugate ja kaasautorid (2005) keskendusid teguritele, miks naisohvrid ei kasuta mõnda neljast abisaamise võimalusest (kellegagi rääkimist, nõustaja või organisatsiooni poole pöördumist, meditsinillise abi otsimist või politsei kutsumist) ja andsid intervjueeritavatele võimaluse põhjuseid oma sõnadega selgitada. 82% vastanutest ei võtnud ühendust nõustaja või organisatsiooniga, 74% ei otsinud meditsiinilist abi, 62% ei helistanud politseisse ja 29% ei rääkinud kellegagi. Kõige sagedasema abi mitte otsimise põhjusena tuli välja, et ohvrid ei pidanud abi kasulikuks või polnud juhtum piisavalt tõsine. Ainult kellegagi mitte rääkimise põhjuste osas oli kõige sagedamini mainitud barjääre (polnud kellegagi rääkida või teema tundus liiga isiklik). Nõustaja või organisatsiooni poole abi pöördumisel olid takistusteks ka välised põhjused (raha, kindlustuse, aja või teadmiste puudus). Põhjustena tulid välja ka vägivallatsejapoolne takistamine, hirm, häbi ja soovimatus vägivallatsejale pahandusi tekitada.

Kui ohvrid said tuua välja ise põhjuseid, miks abi ei otsitud, siis ei tulnud esile põhjust, et nad soovisid ise hakkama saada või arvasid, et probleem laheneb iseenesest. Oluliste põhjustena tulid välja hoopis vägivalla mittetõsine olemus ja ohvrite arvamus, et abist pole kasu. Seega andes ohvritele ette valikuvariandid, ei pruugi tulemused peegeldada nende tegelikke mõtteid. Samuti tuleb Fugate ja kaasautorite (2005) uurimusest olulise aspektina välja, et kõige sagedasem abi otsimise viis on kellelegi rääkimine.

Üheks oluliseks põhjuseks praktikute poole mitte pöördumiseks on tahtmatus suhet lõpetada (Fugate jt, 2005; Hoyle ja Sanders, 2000). Ohvri soovi vägivallatsejaga kokku jääda seletab eespool toodud pereajaloo lähenemine. Kuna paljud abi saamise viisid (näiteks lähenemiskeeld) eeldavad, et ohver soovib vägivallatsejast lahku minna, siis on ohvritel, kes

soovivad jääda vägivallatsejaga kokku, vähem valikuid abi otsimisel ja nad võivad loobuda abi otsimisest.

Nii Lutenbacher kaasautoritega (2003) kui ka Fugate ja kaasautorid (2005) rõhutasid vajadust tõsta ühiskonna teadlikkust perevägivalla teemal. Kuna mitteformaalset abi kasutasid ohvrid sagedamini kui formaalset, siis on oluline luua seoseid formaalse ja mitteformaalse abi vahel ning suurendada kõigi inimeste teadmisi perevägivallast (Fugate jt, 2005). Koolides peaks rääkima perevägivallast ammu enne seda, kui esimesi paarisuhteid looma hakatakse (Lutenbacher jt, 2003). Perevägivallast rääkimine koolis tõstaks teadlikkust kõigi inimeste seas. Niimoodi oskaksid inimesed ise paremini vägivaldseid suhteid vältida ja abistada vägivaldsetes suhetes olevaid inimesi.

Kokkuvõtvalt on varasemate uurimuste põhjal väga palju erinevaid põhjuseid, miks ohvrid ei pöördu abi saamiseks kellegi poole. Levinud põhjustena on välja tulnud vägivalla mittetõsine olemus ja ohvri soov ise hakkama saada. See näitab, et ohvrid ei pruugi enda arvates abi vajada. Samas on ka olukordi, kus ohvrid sooviksid abi saada, kuid ei pöördu kellegi poole, sest kardavad vägivalla süvenemist, suhte halvenemist vägivallatsejaga, süüdistamist teiste poolt või ei pea abi enda jaoks kasulikuks.

1.3.5. Ohvrite kogemused abi otsimisel

Naisohvrite jaoks oli probleemiks, et tihti (näiteks kiirabi, politsei väljakutsumisel) on vägivallatseja samas ruumis ja ohver ei julge rääkida (Lutenbacher jt, 2003). Seega võib rääkimiseks turvalise keskkonna puudumine olla ohvri jaoks takistuseks abi otsimisel. Isegi kui ohvrid olid kellelegi rääkinud, oli neid tihti ignoreeritud või süüdistatud juhtunus (Lutenbacher jt, 2003). Pahatihti juhtub niimoodi, et praktik jääb uskuma vägivallatseja juttu või ei oska võtta seisukohta, kumb tõtt räägib. Bancroft ja Silverman (2007:177) toovad oma praktikast mitu näitet, kus superviisorid, kes olid määratud laste turvalisust tagama vägivallatsejatega kohtumistel, hakkasid viimastega aina pikemaid vestlusi pidama ja muutusid järjest vaenulikumaks väärkoheldud emade suhtes. Seega võivad ohvrid jääda abita, sest praktikud ei usu nende versiooni juhtunust.

Kui juhtum jõudis kohtusse, siis kogesid ohvrid ebaõiglust, mis tulenes vägivallatseja paremast rahalisest seisundist ning praktikute teadmatusest seoses perevägivalla olemusega (Lutenbacher jt, 2003). Järelikult ei arvestata kohtusüsteemis ohvri ja vägivallatseja ebavõrdse võimupositsiooniga ning seetõttu võib ohver jääda kaotajaks. Siin võib taas olla põhjuseks asjaolu, et kohtusüsteemis töötavad inimesed pole kursis perevägivalla mõjudega osapooltele.

Perevägivalla abistamisviiside puhul on siiani üheks tõsiseks probleemiks asjaolu, et ohver on see, kes peab lahkuma vägivallatseja juurest, aga sellega koos ka endale tuttavast kodukeskkonnast. Üks ohver kirjeldas, kuidas ta tundis end „saastana“, kui politsei pani ta autosse, et viia ta vägivaldsest situatsioonist turvalisse kohta, sest see jättis mulje, et tema on kurjategija (Lutenbacher jt, 2003). Ohver võib kannatada vägivaldset suhet, sest ei soovi nii suurt elumuutust, mis kaasneks vägivaldse suhte lõpetamisega.

Hoyle ja Sanders (2000) väidavad, et naisohvrite soovid sekkumise osas on ratsionaalsed. Näiteks soovis enamik nende poolt intervjueeritud naisohvreid vägivallatseja arreteerimist, kuid ei soovinud tema vastu süüdistusi esitada. Ohvrid leidsid, et lühiajalisest vägivallatseja eemalhoidmisest aitab nende lahkumisplaani teostamiseks. Ohvrid kartsid, et kui nad esitavad süüdistuse, siis vägivallatseja muutub veel vägivaldsemaks ja asi võib lõppeda isegi tapmisega. Osa ohvritest soovis vägivaldse partneriga kokku jääda ning ei soovinud, et vägivallatseja peaks vangi minema.

Seega võivad ohvrid mitte soovida vägivallatseja vastu süüdistusi esitada, sest nende jaoks on olulisem enda heaolu kui vägivallatseja karistamine. Kuna ohvritel on kõige täpsem teadmine toimunud vägivallast ja enda olukorrast, siis on nende plaan abi saamiseks suure tõenäosusega neile kasulikum kui praktikute või süsteemi poolt soovitatud plaan.

Postmus kaasautoritega (2009) leidis, et naisohvrid saavad kõige sagedamini abi enda vaimse olukorra parandamiseks. Kõige kasulikumaks peavad nad aga oma materiaalset seisundit parandavaid teenuseid (ibid). Viimase põhjuseks võib olla asjaolu, et materiaalse seisundi paranemine annab võimaluse otsuseid langetada rahalise olukorra pärast muretsemata. Abraham Maslow (1943) toob välja, et eksisteerib vajaduste hierarhia, mille järgi soovib inimene rahuldada kõigepealt oma füsioloogilised vajadused ja tagada turvalisuse ning alles siis suudab hakata tegelema sotsiaalsete ja enesemääratlemise vajadustega. Seega oleks loogiline perevägivallaohvritele esmalt tagada vägivallavaba keskkond ning seejärel tegeleda ohvrite vaimse olukorraga. Ka Linno, Soo ja Strömpl (2011:27) tõid välja, et ohvrid kiitsid abi saamisel naiste varjupaika kui kohta, kus oli võimalik välja puhata pikalt kestnud pingelisest olukorrast. Samas tõid ohvrid välja, et ilma nõustamise ja naiste tugigrupita poleks nad suutnud oma partnerile vastu astuda, suhtest lahkuda ning mehe vastu kohtusse minna (ibid). Seega on oluline ohvrile tagada nii majanduslik kui ka psühholoogiline tugi.

Eespool oli juttu vaid naisohvritest, sest nende kohta on avaldatud rohkem uuringuid. David Gadd ja kaasautorid (2003) leiavad, et meesohvrid erinevad oma vajaduste poolest

naisohvritest ja vajaksid teistsuguseid teenuseid. Et aga teada saada, millised on meesohvrite vajadused, tuleks teha neile keskenduvaid uuringuid, mida siiani on minimaalselt. Kokkuvõtvalt kogevad ohvrid varasemate uuringute põhjal abi otsimisel süüdistavat suhtumist ja mitteuskumist. Samuti ei vasta pakutavad teenused tihti nende vajadustele.

1.4. Probleemi püstitus

Varasemate uurimuste põhjal on selge, et ohvrite, praktikute ja teoreetikute (perevägivalla uurijate) seisukohad lähevad tihti lahku selles osas, mis oleks parim sekkumine perevägivalla juhtumite puhul. Kuna aga sekkumise edukus oleneb suuresti osapoolte võimekusest koostööd teha, siis on oluline uurida erinevate osapoolte seisukohti.

Eestis on siiani tehtud paar uurimust (näiteks Linno, Soo ja Strömpl 2011; Strömpl, Selg ja Linno, 2012), mis keskenduvad praktikute vaadetele perevägivalla osas. Nende uurimuste puhul on sisse toodud mõningal määral ka ohvrite seisukoht. Siiski on uuringute eesmärgiks olnud teada saada, mida praktikud peavad perevägivallaks ja kuidas esitlevad enda kohustust sekkuda perevägivalla puhul. Jana Elken (2011) uuris vägivallatsejate tõlgendusi suhte arengust, vägivalla põhjustest ja sekkumistest. Eesti ohvrite lugusid on avaldatud paaris raamatus, näiteks Helve Kase (2001) teoses Vaikijate hääled ja Krista Kivisalu (2013) koostatud raamatus Sinihabeme pruudid, kuid neid pole analüüsitud abi otsimise seisukohalt. Järelikult on Eestis siiani teiste perevägivalla sekkumiste osapooltega võrreldes vähem uuritud ohvrite arvamusi.

Kristin Heffernan, Betty Blythe ja Paula Nicolson (2012) leiavad, et teemakohaste sotsiaaltööõppe programmide väljatöötamises peaksid osalema ohvrid. Minu arvates peaks kõigi sekkumisstrateegiate puhul senisest enam arvestama ohvrite kogemusi abi saamisega. Seetõttu keskendun käesolevas töös ohvrite kogemustele abi otsimisel.

Otsin vastust neljale uurimisküsimusele:

1. Kelle poole pöörduvad ohvrid abi saamiseks?
2. Millist abi peavad ohvrid enda jaoks kasulikuks?
3. Milliseid takistusi ohvrid kogevad abi otsimisel?
4. Milliseid soovitusi annavad ohvrid perevägivalla sekkumiste muutmiseks?

2. Metoodika

2.1. Kvalitatiivne uurimisviis

Kvalitatiivne uurimisviis üritab lahti seletada sündmusi inimeste poolt antavate tähenduste kaudu (Denzin ja Lincoln, 2000:3). Seeläbi aitab kvalitatiivne uurimisviis saada terviklikku ja detailset pilti, mis aitab mõista osalejate maailmavaadet (Laherand, 2010:20–21). Kvalitatiivne uurimisviis on sobiv, kui ollakse huvitatud sündmuste detailidest, osalejate poolt antavatest tähendustest ja loomulikest olukordadest, mida ei saa uurida eksperimentide abil (Syrjälä jt, 1994:12-13; Laherand, 2010:23–24 kaudu).

Eespool püstitatud uurimisküsimused keskenduvad ohvrite enda kogemustele ja küsimustele vastamisel on oluline, millise tähenduse annavad ohvrid abi otsimise protsessi jooksul kogetule. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab mõista ohvrite arvamusi abi otsimisest ja selle kaudu aru saada nende abi otsimise valikutest. Ohvrite jutustuste põhjal on võimalik mõista, milline on perevägivalla ohvrite jaoks abi otsimise protsess Eestis. Seega on kvalitatiivne uurimisviis sobiv uurimisküsimustele vastamiseks.

2.2. Valimi kirjeldus

Otsustasin teostada sekundaaranalüüsi, sest Eestis on varasemalt teostatud intervjuusid perevägivalla ohvritega, kus üheks teemaks on olnud viisid, kuidas ohvrid abi otsivad. Sekundaaranalüüsiks kasutasin 2010. aastal Justiitsministeeriumi projekti „Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes“ raames Kadri Soo poolt tehtud kahte intervjuud ja Merle Linno poolt tehtud ühte intervjuud. Neid intervjuusid analüüsiti 2011. aastal ilmunud uuringuraportis (Linno, Soo ja Strömpl, 2011), kuid uurimisküsimused ja seetõttu intervjuude analüüsimise fookus olid nende autorite uurimuses teised. Lisaks kasutasin ühte intervjuud, mille viis läbi Kait Sinisalu 2014. aastal Tartu Ülikooli RAKE projekti "Rehabilitatsiooniprogramm pere- või paarisuhtevägivallas süüdimõistetud meestele" raames. Selle intervjuu eesmärgiks oli saada infot programmis osaleva vägivaldse mehe vägivalla olemusest tema naispartneri arvamuse põhjal. Kõigi intervjuude puhul oli eraldi küsimus abi otsimise kohta ja ka teistele küsimustele vastates rääkisid intervjueeritud viisidest, kuidas nad püüdsid vägivalla vastu abi saada. Seega ei ole ühtegi neljast intervjuust varasemalt uuritud abi otsimise kogemustele keskendudes, kuid nendes intervjuudes on hulganisti infot selle teema kohta.

Kõik intervjuudes osalenud ohvrid olid naised, kelle vastu olid vägivaldsed olnud nende meespartnerid. 2011. aasta projekti raames üritati leida ka meesohvreid, kuid autorid tõid välja, et „ei saanud kontakti ühegi meessoost inimesega, keda võiks pidada üksnes perevägivalla ohvriks“ (Linno, Soo ja Strömpl, 2011:9). 2014. aasta projekt oli suunatud meesoost vägivallatsejatele ja ainuke aprilliks teostatud intervjuu oli ühe meessoost vägivallatseja naissoost ekspartneriga. Seega sain analüüsida ainult naisohvrite kogemusi perevägivallaga. Kuna intervjueeritavate puhul ei ole tegu esindusliku valimiga Eesti perevägivallaohvritest, siis ei saa saadud tulemusi üldistada kõigile perevägivallaohvritele Eestis. Samuti tuleb silmas pidada, et tegu on ohvrite tõlgendustega oma kogemustest, mitte faktidega toimunust. Siiski annavad intervjuude põhjal saadud tulemused teadmisi perevägivalla ohvrite abi otsimise kogemustest Eestis.

Kõik intervjueeritud ohvrid olid kogenud füüsilist ja vaimset vägivalda. Suhteid iseloomustas ohvrite hirm, mille põhjuseks oli vägivallatseja käitumine (ähvardused, füüsiline vägivald, sõimamine). Suhetele oli iseloomulik majanduslik sõltumine vägivallatsejast ja lahkuminekuga kaasnev majandusliku olukorra halvenemine. Vägivallatseja käitumise pärast kannatasid ka lapsed – kõigi suhete puhul nägid lapsed ema vastu suunatud vägivalda pealt. Paaris suhtes olid isad laste vastu füüsiliselt või vaimselt vägivaldsed. Seega oli tegu nii naiste kui ka laste vastu suunatud perevägivallaga. Kuigi naiste kogemused vägivallaga olid väga erinevad, oli neis piisavalt ühist, et järgnevalt abi otsimise kogemusi tuua välja kõigi nelja naise kogemustest ja leida neis ühiseid jooni. Mõnel juhul tulevad välja erinevused abi otsimisel sõltuvalt sellest, milline oli vägivaldne suhe. Täpsemalt on toodud suhete kirjeldused Lisas 1.

2.3. Analüüsi protsess

Kadri Soo ja Merle Linno poolt tehtud intervjuud sain transkribeeritult, Kait Sinisalu tehtud intervjuu transkribeerisin ise. Iga intervjuu transkriptsioon oli eraldi fail, kus alguses oli toodud välja intervjueeritava nimi ja intervjuu toimumise aeg. Mõne intervjueeritava puhul olid välja toodud ka laste arv ja vanused, teiste puhul tulid need välja intervjuu käigus. Transkriptsioonid lugesin enne analüüsimist mitu korda läbi, et saada üldine pilt intervjueeritavate kogemustest.

Intervjuude analüüsimisel lähtusin temaatilise analüüsi meetodist. Douglas Ezzy (2002) toob välja, et temaatiline analüüs võimaldab luua süsteemse ülevaate andmestikust ja eristada põhilised ideed. Kuigi temaatilise analüüsi puhul on üldised huvipakkuvad probleemid paika

pandud enne analüüsi, siis konkreetsed kategooriad ja teemad selguvad analüüsi käigus (ibid). Järgides seda põhimõtet eristasin intervjuudest oma uurimisküsimustega seotud materjali ehk eristasin (muutsin teksti taustavärvi transkriptsioonis värviliseks) abi otsimist puudutavad osad intervjuust.

Jennifer Attride-Stirling (2001) toob välja, et temaatilisel analüüsil on kolm astet, mille jooksul saadakse kolme liiki teemad: baasteemad, organiseerivad teemad ja globaalsed teemad. Attride-Stirling (2001) soovitab saadud teemadest luua temaatilise võrgustiku ehk visuaalse kujutise. Võrgustike joonistamine aitas palju kaasa koodide organiseerimisele. Pärast algset kodeerimist oli tekstis üle 40 erineva koodi. Võrgustiku joonistamise käigus sain neist 30 üksteisest eristuvat baasteemat, mille koondasin kaheksaks organiseerivaks teemaks. Kaheksa organiseerivat teemat koondasin omakorda kolmeks globaalseks teemaks. Lisas 2 on toodud saadud kolm temaatilist võrgustikku. Järgnevalt esitan tulemused vastavalt analüüsi käigus tekkinud süsteemile.

3. Tulemused ja arutelu

Selles peatükis toon välja intervjuudest välja tulnud teemad ja seostan need eespool toodud varasemate uuringutega. Intervjuudest pärit tsitaadid on kursiivis ja kandilistes sulgudes on minupoolsed märkused, et tsitaat oleks paremini mõistetav. Kuna ma ei teostanud keelelist analüüsi, siis eemaldasin tulemustes esitatud tsitaatidest sõnakordused ja parasiitsõnad, et muuta tsitaadid kergemini loetavaks. Mitmete tsitaatide puhul olen teksti vahelt välja jätnud, et tuua välja põhiline idee, sel juhul on väljajäetud teksti asemel /.../. Kõik koha- ja isikunimed on muudetud. Intervjueerituid nimetan järgnevalt Ene, Krista, Linda ja Mari. Teiste nimede puhul toon kandilistes sulgudes selgituse, kellega või mis paigaga on tegu.

3.1. Abi saamine

Selles peatükis toon välja, kelle poole ohvrid pöördusid abi saamiseks ja milliseks nad saadud abi hindasid. Kogemuste puhul toon välja eelkõige positiivsed hinnangud, sest negatiivseid kogemusi käsitlen abi otsimise takistuste juures (peatükk 3.3.). Abi saamise kogemused jaotasin vastavalt abi liigile neljaks: nõu, psühholoogiline abi, turvalisus ja majanduslik abi. Huvitav on asjaolu, et intervjueeritud ei maininud kordagi sotsiaal- või meditsiinitöötajaid kui abistajaid, kuigi nende erialade esindajad on välja toodud kui olulised praktikud abistamise protsessis (Juhendmaterjal..., 2011). Seda võib seletada asjaolu, et ohvrite arvates polnud neil vaja sotsiaaltöötajate pakutud teenuseid või arstiabi.

3.1.1. Nõu ja informatsioon ohvritele

Tihti oli esimeseks sammuks abi otsimisel kellelegi rääkimine. Ka Michelle Fugate kaasautoritega (2005) ja Kadri Soo (2010) leidsid, et kõige sagedasem abi otsimise viis on kellelegi rääkimine. Käesolevas töös analüüsitud intervjudeest selgus, et ohvritel polnud rääkimise puhul otsest eesmärki nõu saada, kuid jutuajamistega kaasnes informatsiooni ja nõuannete saamine erinevatelt inimestelt. Tihti kaasnes nõuga tugi, mis oli ohvrile oluline vägivallast väljapääsu leidmisel.

Tänu tuttavatega rääkimisele said mitu intervjueeritut soovitusi, millise spetsialisti poole võiks pöörduda abi saamiseks. Järgnevalt mõned näited:

> Krista: *„Kõhutantsu teen ja siis ma hakkasin oma tuttavaga rääkima seal, kes tunneb Siretit [naiste varjupaiga juhataja]. Et Sireti juures nad hakkavad seda eneseabigruppi tegema, et sina sobiksid ka sinna. Ja tänu sellele ma sain sinna.“*

> Linda: *„Küsisin kõik tuttavad läbi. /.../ Et uurida, kas keegi oskab soovitada. Ja siis mu enda täditütar soovitaski, tema nagu ei leidnud kontakti, aga mulle võiks sobida. Siis ma sattusingi Pille [nõustaja] juurde.“*

Seega said ohvrid tuttavate kaudu kontaktid, kust abi saada. Informatsiooni saamisega kaasnes tuttava heakskiit. Kui näiteks ohver otsiks ise internetist mõne nõustaja, siis tal oleks arvatavasti suuremad kahtlused tema poole pöördumisel kui juhul, mil mõni tuttav soovitab kuhugi pöörduda.

Linda tõi intervjuus välja, et mitmed sarnaste probleemidega naised on nüüd tema poole pöördunud abi saamiseks: *„Ma ütlen, et toimib selline mitteametlik võrgustik. Et keegi teab, et ma olen kokku puutunud mingite teemadega. Ja nad küsivad minu käest juba nõu enne.“* Sellise mitteametliku võrgustiku tekkimiseks on võimalikud kaks seletust. Esiteks ei leia ohvrid mujalt infot abi saamise kohta ja seetõttu pöörduvad tuttavate või teiste ohvrite poole. Teiseks võib tuttavate poole pöördumine tunduda ohutum. Ohvrid võivad karta, et võõras inimene hakkab neid süüdistama või ei mõista.

Lisaks nõu andmisele olid tuttavad ka teistmoodi abi otsimise protsessi algatajaks:

> Krista: *„Meil olid väga suured tülid, kui ta sealt joomatuuri pealt tuli. Ja üks hetk läks meil tüli nii suureks, sõnasõda. Et naabrid kutsusid politsei.“*

> Mari: *„Ma arvan, et ma ei oleks läinud ka teise kolaka peale [politseisse], aga lihtsalt, ma arvan, et tänu ühele inimesele, ühele sõbrannale, kes mul seal oli. /.../ Liis [sõbranna] hakkas karjuma ja helistas kohe politseisse. Tänu sellele, et Liis helistas politseisse ja võttis, siis tuli politsei kohale ja ma muidugi käisin politseis.“*

Mõlema korra puhul tõid ohvrid välja, et nad ise ei oleks politseisse pöördunud. Tänu sellele, et pealtnägijad seda tegid, jõudsid mõlemad vägivallajuhtumid politseisse. Samuti saavad ohvrid niimoodi tunde, et teiste inimeste arvates ei ole vägivallatseja käitumine normaalne. Lisaks ei pea ohvrid sel juhul tegema ise esimest sammu abi otsimiseks.

Linda loost kerkisid nõuandjatena esile lastekaitsetöötajad. Näiteks pakkus lastekaitsetöötaja Lindale välja võimaluse saada esialgset õiguskaitset kohtuprotsessi vältel, mille abil määrati tütre elukoht ajutiselt tema juurde. Linda tõi välja, et tema advokaat polnud talle seda võimalust soovitanud ja ajutine õiguskaitse aitas tal rahulikumalt kohtuasjale keskenduda. Lastekaitsetöötajad olid ka vahendajateks, kes aitasid Lindal jõuda vägivaldse ekspartneriga kokkuleppele, millal laps ekspartneri juures viibib. Samuti seisis lastekaitsetöötaja lapse huvide eest, näiteks astus välja isa plaani vastu, et laps elab kaks kuud tema juures ja siis ema juures. Ohvri jaoks oli oluline, et lastekaitsetöötajad aitasid seista vastu isa plaanidele, mis

oleksid last kahjustanud, sest niimoodi ta tundis, et tal on tuge lapse huvide eest seismiseks. Lisaks olid lastekaitsetöötajad nõus fikseerima Linda poolt saadetud kirjavahetust:

> *„Raporteerin vahepeal, et olukord on niimoodi, et laps käib isa juures nii ja naa, aga meile see sobib praegu ja nii. Ja muueseas meil toimus nüüd selline kirjavahetus ja siit hakkas välja kooruma selline tüli. Et nad fikseerivad. /.../ Sest mina ei tea ju kunagi, millal sellel inimesel tuleb hoog peale ja ma avastan oma postkastist uue mingi hagi. /.../ Aga siis ei ole need asjad ainult minu käes, vaid on kuskil erapooletus kohas sel perioodil fikseeritud juhtumid.“*

Ohvrile on tähtis, et kolmandal osapoolel on olemas tõendid toimunu kohta. Niimoodi tunneb ohver, et vajadusel on tal olemas tugi enda versiooni kaitsmiseks. Lastekaitsetöötajad on selle juhtumi puhul väga tugevalt seisnud lapse huvide eest ja selle kaudu aidanud perevägivalla ohvreid (nii ema kui ka last), et vägivallatseja neile rohkem kahju ei teeks.

Mari rääkis korduvalt, et tema jaoks oli oluline ise analüüsida toimunut. Ta rääkis ka ühe sõbrannaga, kuid erinevalt teistest ohvritest ei leidnud, et vajaks nõustaja abi:

> *„Et mina ei olnud inimene, et ma lähen kurtma, või ma lähen otsin, et mul oleks vaja kellegagi rääkida. Et ma analüüsin ise seda asja endal või selle teise sõbrannaga.“*

Sellest tsitaadist kumab läbi ohvri soov ise hakkama saada. Ka hiljem, kui ta oli saanud mehe vastu lähenemiskeelu ja mees seda rikkus, ei teatanud Mari politseisse, sest ühelt poolt oli tal hirm, aga teiselt poolt leidis, et ta suudab ise panna paika piirid ja piisab, kui ta vägivallatsejat ignoreerib. Postmus ja kaasautorid (2009) leidsid samuti, et naiste soov ise hakkama saada, on põhjuseks, miks nad abi otsimiseks kellegi poole ei pöördu. Varasematest uuringutest (Hoyle ja Sanders, 2000; Johnson, 2008) on välja tulnud, et ohvritel on mitmeid strateegiad enda aitamiseks vägivaldses suhtes. Järelikult tegelevad ohvrid vägivalla vastu võitlemisega, isegi kui nad pole kellegi poole pöördunud abi saamiseks. Praktikutel oleks kasulik uurida ohvritelt nende enda strateegiate kohta ja neid tunnustada. Niimoodi ei teki ohvritel tunnet, et nad ei saa ise hakkama, ja nad on suurema tõenäosusega valmis praktikute abi vastu võtma. See on hea alus koostööks ohvri ja praktiku vahel abistamise protsessi jooksul.

Kokkuvõtvalt on ohvrite strateegiad abi otsimise alustamiseks väga erinevad. Mitmed ohvrite valikud läksid kokku varasemate uuringutega. Nõu andmisel ja abi kutsumisel on väga oluline roll mitteformaalsetel abistajatel ehk kõrvalseisjatel.

3.1.2. Psühholoogiline abi

Psühholoogilise abi kogemusi oli intervjueeritutel kõige rohkem. Ühelt poolt otsisid intervjueeritud seda tüüpi abi ise kõige tihedamini ja teiselt poolt pakuti neile just sellist laadi abi. Postmus kaasautoritega (2009) leidis samuti, et ohvrid saavad enim abi oma vaimse

olukorra parandamiseks. Järelikult võib olla levinud arusaam, et psühholoogiline abi on ohvritele kõige vajalikum. Psühholoogilist abi said intervjueeritud enamasti endale, kuid mõnel juhul käis nõustaja juures ka laps või vägivallatseja.

Intervjueeritutel oli palju kogemusi nõustaja või psühholoogi poole pöördumisega. Mitmel juhul tundsid naised, et sellest polnud eriti kasu (täpsemalt peatükis 3.3.1.), kuid Linda jaoks oli naiste varjupaigas töötavalt nõustajalt saadud abi otsustav faktor lahkumisel:

> *„Ma poleks üldse selle kohtu case-ini jõudnud. Ma oleks ilmselt täiesti ära kibestunud, kui ma poleks sattunud Pille [nõustaja] juurde. /.../ Sest see oli mingil hetkel, vahetult enne, kui ma füüsiliselt ära kolisin, ma olin nii madalas punktis, et ma tundsin, et minu enda mina ei olnud enam olemas./.../ Ja tänu sellele, et ma käisin Pille juures kaks aastat ja psühhodraamat tegi tema. /.../ Nii et kui mul seda abi poleks olnud, siis ma ei oleks küll nii läinud. Et ma poleks julgenudki päris lahku kolida.“*

Linda jutust tuleb välja, et teraapia aitas tal nii lahku kolida kui ka kohtus lapsele elatisraha välja nõuda. Tänu sellele, et teraapia käigus sai ta tagasi enda mina, jätkus tal jõudu võidelda enda õiguste eest. Samuti oli Linda jaoks oluline asjaolu, et ka pärast teraapia lõppu sai ta pöörduda nõustaja poole: *„Ja siiamaani on, et kui mul läheb raskeks või keeruliseks, mul siiamaani on Pillega see suhe olemas, et mul on jube hea meel.“* Seega on ohvritele oluline, et neile antav toetus oleks püsiv ja neil oleks kellegi poole pöörduda, kui olukord raskeks läheb. Selline võimalus annab ohvritele jõudu vägivaldne suhe lõplikult katkestada.

Ene tõi välja, et nad käisid mehega koos nõustaja juures: *„Vat tookord Merlest [nõustaja] mulle ikkagi oli abi. Aga Merle kutsus Ennu [vägivaldne abikaasa].“* Ene hindas kohtumist abistavaks, kuid tõi välja, et vägivallatseja nägi seda teisiti: *„Et mina olen nagu vahendanud midagi. Enn vihastas. Ja ei lubanud minul ka enam minna*.“ Seega jäi kogemus vägivallatsejale abi leidmisega poolikuks, kuid ohvri arvates oleks sellest kasu olnud. Mari vägivaldne ekspartner suunati nõustaja juurde kriminaalhooldusel olemise ajal. Mari tõi välja, et mees ise leidis, et sellest oli kasu: *„Ta ütles, et noh, siis tal oli vahepeal hea olla.“* Samas pärast nõustamise lõppu jätkusid vägivallatseja kontrolliv käitumine ja ähvardused. Arvatavasti kestis nõustamine liiga lühikest aega, et püsivaid muutusi kaasa tuua. Seega on ohvrite arvates kasulik, kui vägivallatsejad saavad psühholoogilist abi. Samas tuleb välja, et vägivallatsejaid on väga keeruline saada nõustaja juurde ja tõeline muutus vajab pikaajalist tööd.

Linda viis oma 9-aastase tütre lastepsühholoogi juurde, sest nägi, et lapsele mõjus vägivaldne suhe halvasti. Naaberlinnast leitud lastepsühholoogist oli lapsele kasu, kuid nõustamissuhe

lõppes, kui isa ütles lapsele, et tegu on halva inimesega. Mari leidis, et ta 14-aastane poeg vajaks nõustamist, kuid poeg polnud nõus võõraga oma muredest rääkima. Seega oleks ka lastele vajalik ja kasulik psühholoogiline abi, kuid erinevate taksituste tõttu nad tihti seda ei saa.

Lisaks nõustajalt saadud soovitustele ja võimalusele end avada olid Krista jaoks olulised ravimid, mille psühhiaater talle välja kirjutas. Ta ise leidis: *„Ma usun, et see, et ma sain seda antidepressandi ravi ja ma pidin mingi aeg ka mingit unerohtu võtma,see lõi mul asja selgemaks.“* Krista jutust tuleb välja, et ta oli vaimselt nii ummikus omadega, et ei suutnud enam selgelt mõelda. Seega võivad perevägivalla ohvrid olla vaimselt juba nii raskes olukorras, et pole võimelised vägivallast väljapääsu otsima. Järelikult on abi vaimse olukorra parandamiseks ohvritele väga oluline.

Kristal oli olemas kogemus eneseabigrupiga, mida ta pidas enda jaoks väga kasulikuks:

> *„Aga tegelikult andis väga palju, abi olen mina tegelikult saanud sellest vastastikkuse eneseabigrupist. /.../ Seal ma võin rääkida sellest, mis ma olen läbi elanud ja saan peegeldust ja saan aru, et teised on samas seisus olnud ja nad mõistavad mind.“*

Kui Krista tõi ravimite puhul välja, et need aitasid tal selgelt mõelda, siis tugigrupist sai ta mõistmist ja tunde, et ta pole üksi. Selline tunne, et keegi mõistab ja on nendega samas olukorras olnud, on ohvritele väga oluline, sest sageli ohvreid ei usuta või ei saada nende probleemidest aru (täpsemalt peatükis 3.3.3.). Tugigruppides saavad ohvrid ka üksteisele nõu anda ja infot vahetada.

Lisaks sellele, et naiste varjupaigast on abi, sest seal pakutakse nõustamis- ja tugigrupiteenust, annab naiste varjupaik lihtsalt varjupaiga funktsiooni täites naistele võimaluse end vaimselt uuesti üles ehitada. Naiste varjupaigas viibimise kogemus oli Kristal, kes kirjeldab saadud abi niimoodi:

> *„Et ja see varjupaik andis mulle väga palju. Ma ikkagi suutsin säilitada enda tasakaalu. /.../ See oli magamatus, mis mul tekkis, ma ei suutnud endaga enam hakkama saada. Nagu ma tundsin, et ma ei reageeri nii adekvaatselt või kuidas nüüd seda öelda. Põhimõtteliselt ma tahtsin lihtsalt magada ja eemalt vaadata seda asja ja jõudu koguda.“*

Seega on varjupaik naise jaoks turvaline koht, kuhu peituda mehe vägivalla eest. Lisaks annab varjupaigas viibimine võimaluse naisel mõelda oma suhte üle ja leida lahendusi vägivalla vastu. See on koht, kuhu põgeneda, kui ohver ei suuda enam selgelt mõelda vägivaldses keskkonnas viibides. Järelikult on tegu kohaga, mis aitab kaasa ohvri vaimsele tervenemisele.

3.1.3. Turvalisus

Turvalisuse teema alla koondasin abi saamise kogemused, mida iseloomustas kaitse vägivalla eest. Turvalisuse tagamiseks said intervjueeritud abi õigussüsteemist. Turvalisuse teemat eristab eelmistest asjaolu, et see kerkis esile vaid nende ohvrite intervjuudest, kes olid kogenud tõsisemat füüsilist vägivalda. Seda seletab asjaolu, et Eesti õigussüsteemist saab endiselt abi eelkõige füüsilise vägivalla korral, näiteks prokurörid leidsid, et nad peavad sekkuma füüsilise vägivalla juhtumite puhul (Linno, Soo ja Strömpl, 2011). See suhtumine on jõudnud ka ohvriteni ja vaimse vägivalla ohvrid ei pöördugi õigussüsteemi poole abi saamiseks.

Politseiga oli kogemusi Kristal ja Maril. Kumbki ohvritest ei pidanud politsei sekkumist kuigi edukaks (täpsemalt peatükis 3.3.1.). Mari sai siiski abi spetsiaalselt perevägivallaga tegelevalt kriminaaluurijalt:

> *„Ja siis helistas mulle nädal aega hiljem uuesti see naiste vägivallaga, et see kriminaalhooldaja [intervjueeritav mõtleb siin kriminaaluurijat], kes tegeleb sellega ehk siis naiste [vastase] vägivallaga ja veenis mind ümber. Kutsus mind kohale, ütles, et tule, räägime sellest.“*

Enne seda kõnet oli Mari kokkupuude politseiametnikuga selline, et ta ei soovinud avaldust esitada. Pärast uurijaga rääkimist ta esitas avalduse. Siin on märksõnaks see, et uurija oli spetsialiseerunud vägivallale ehk ta oskas ohvrile võimalusi pakkuda lähtuvalt perevägivalla olemusest. Ka välismaistest uuringutest (Hoyle ja Sanders, 2000; Lutenbacher jt, 2003) on välja tulnud, et spetsiaalse väljaõppega politseinikud mõistavad ohvrite arust neid paremini. Järelikult aitavad praktikute teadmised perevägivallast kaasa ohvrite abistamisele.

Mari sai lähenemiskeelu, mille taotlemine oli raske protsess ja mis hiljem ei andnud naise arvates kuigi palju, sest Peeter rikkus seda ja Maril polnud jõudu hakata uuesti tegelema tema ülesandmisega lähenemiskeelu rikkumise eest. Järelikult tundsid ohvrid, et nad ei saanud enda turvalisuse tagamiseks piisavalt abi.

Kokkuvõtvalt leidsid ohvrid õigussüsteemis palju puudujääke ja tundsid, et saadud abi polnud neile kuigi kasulik. Täpsemalt tuleb kogetud takistustest juttu peatükis 3.3. Välismaistest uuringutest (Fugate jt, 2005; Postmus jt, 2009) on samuti välja tulnud, et ohvrid ei pea pakutavat või saadud abi kasulikuks. Need uuringud keskendusid kõigile abi saamise viisidele. Järelikult pole mitmed abi pakkumise viisid kooskõlas ohvrite soovidega.

3.1.4. Majanduslik abi

Ohvrite lugudest tuli selgelt välja, et neil oli pärast lahkuminekut majanduslikult raske olukord. Siiski said nad väga vähe majanduslikku abi. See läheb kokku Postmuse ja kaasautorite (2009) järeldusega, et majanduslik abi on ohvritele kõige kasulikum, kuid nad saavad seda harva. Kui eespool toodud abi liigid tulid mõnikord tänu teiste inimeste sekkumisele, siis majandusliku abi saamiseks pidid ohvrid väga palju vaeva nägema.

Krista pöördus sotsiaalkindlustusametisse, et saada toetust, sest pärast mehest lahkuminekut olid tema kanda jäänud võlad ja väikese lapse kõrvalt oli tal raske tööle minna. Sealt ta intervjuu ajaks selget vastust polnud saanud ja tegeles alles edasi abi taotlemisega. Järelikult on majandusliku abi saamine pikk protsess.

Linda esitas pärast kooselu lõppu elatisraha hagi. Linda kohtutee oli pikk ja vaevaline, kuid lõpuks mõisteti igakuine elatisraha, mida Lembit pidi talle maksma. Linda arvates oli elatisraha liiga väike, kuid ta oli õnnelik, et kohtuprotsess jõudis tulemuseni: *„Aga siis see määrus on olemas, mis tähendab, et kui ta seda ei täida, siis see asi läheb kohtutäituri kätte, et ma ei pea isegi mingit uut protsessi algatama.“* Ohvri jaoks oli oluline, et ta sai kindla majandusliku toe lapse kasvatamiseks. Tänu sellele polnud lapse kasvatamine majanduslikult enam ainult tema kanda ja samuti ei pidanud ta ise enam eksabikaasat kuidagi survestama elatisraha maksmiseks, vaid see käis ametlike organite kaudu.

Krista ütles intervjuus: *„Ma püüan kohtu kaudu temalt [Kristjanilt] ikkagi alimendid saada.“* Siiani polnud aga Krista ega teised ohvrid laste elatisraha osas kohtu poole pöördunud. Arvatavasti pole laste elatisraha esimene asi, millele vägivallatsejast lahku läinud naised mõtlevad. Nad võivad karta, et kohtuprotsess elatisraha saamiseks sunnib neid taas vägivallatsejaga suhtlema ja võib vägivalda esile kutsuda. Kuna teistsuguseid majandusliku abi võimalusi on Eestis vähe, siis halveneb ohvrite majanduslik olukord tihti pärast kooselu lõppu. Järelikult oleks vaja rohkem majanduslikku tuge perevägivalla ohvritele.

3.2. Peresisesed takistused abi otsimisel

Ohvrite intervjuudest tuli selgelt välja, et nende abi otsimise muudavad raskemaks perest tulenevad takistused. Jagasin takistused kaheks: vägivallatsejast tulenevad ja vägivaldsest suhtest tulenevad. Lisaks takistustele toon välja soovitused, mida intervjueeritud pakkusid takistuste vähendamiseks.

3.2.1. Vägivallatsejast tulenevad takistused

Mõned vägivallatsejad olid ohvritel otseselt keelanud abi otsida.

> Ene: *„Enn vihastas. Ja ei lubanud minul ka enam minna. Kuigi ma väga tahtsin ja Merle isegi helistas mulle ja kutsus mind. Ütles, et sul oleks vaja. Ma enam ei tahtnud.“*
>
> Mari: *„Ma ei tohtinud rääkida seda [vägivalla toimumist] mitte kellelegi, ei oma emale, mitte kellelegi.“*

Kuna vägivallatsejad kontrollisid ohvreid ja ohvritel oli kogemus, et vägivallatseja tahtele mitte allumine toob kaasa vägivalla, järgisid nad vägivallatsejate poolt pandud keelde. Ka Fugate ja kaasautorid (2005) leidsid, et ohvrid ei otsi abi, sest vägivallatsejad takistavad neid. Järelikult on vägivallatseja keeld üheks takistavaks teguriks abi otsimisel.

Mari kirjeldas, et lisaks keelamisele Peeter ähvardas teda: *„Ja kui sa lähed politseisse, siis samamoodi ma tapan ära su ja siis ma tapan ennast ka ära.“* Seega oli ohvri pähe pandud mõte, et abi otsimine toob kaasa mingi karistuse ja hirm selle ees takistas ohvril abi otsida.

Kui ohvrid otsisid abi, siis vägivallatsejad karistasid neid. Krista kirjeldas, kuidas Kristjan polnud nõus temaga tulema nende tütre sünnipäevale, sest Krista värvis silmad ära ja polnud nõus meiki maha võtma. Vägivallatseja seostas mitteallumise Krista nõustaja juures käimisega: *„Aga siis ta lihtsalt leidis, et kuna mina ei allu. Kuna mina saan ravi või niimoodi.“* Seega abi saamine suurendas vägivalla esinemist suhtes ja oli vägivallatseja jaoks üheks põhjuseks, miks ohvri vastu vägivaldne olla. Kristal oli ka eelmisest suhtest karistamise kogemus. Kui ta tuli naiste varjupaigast koju tagasi, siis mees tuli talle kallale. Krista kirjeldas: *„Ja peale seda, kui ma seal varjupaigas ära olin, siis läkski nii, et ta tuli mulle kallale. Talle ei mahtunud pähe see, et ma lihtsalt läksin ära ja ta ei teadnud, kus ma olen.“* Siit tuleb välja, et vägivallatseja jaoks on kõige hullem kontrolli kaotamine. Kuna abi otsimine näitab, et ohver ei allu enam vägivallatseja tahtele, siis üritab vägivallatseja kontrolli vägivalla abil tagasi saada. See läheb kokku feministliku lähenemisega, mis rõhutab, et vägivald on viis kontrolli saavutamiseks.

Keelamise, ähvardamise ja karistamise tagajärjeks on ohvri hirm, mis muudab abi otsimise raskemaks:

> Linda: *„Et pigem nagu hirm ka, et kui keegi saab teada, et ma olen seal käinud, siis ta raevuhoog võib minna nii suureks, et ma ei tea, mis ta teeb mulle ja mis hetkel.“*
>
> Mari: *„Ma elasin hirmus ja kui hirm on inimesel sees, sa ei liiguta mitte varvast ka. Ma mõtlen küll, et ma nüüd teen, et ma saadan ära, et ma teen lõpu. Aga kui ta sinna ukse peale tuleb, sa seisad talle vastu, sul ei tule sõna suust.“*

Seega on ohvritel pidev hirm, et vägivald võib muutuda hullemaks selle tagajärjel, et nad abi otsivad ning seetõttu ei pöördu nad kellegi poole. Ka Hoyle ja Sanders (2000) leidsid, et ohvrid ei julge politseisse süüdistust esitada, sest kardavad, et vägivallatseja muutub vägivaldsemaks. Ohvritel peaks olema kindlus, et kui nad pöörduvad abi saamiseks kuhugi, siis nad ei pea kartma vägivallatseja karistusi.

3.2.2. Vägivaldsest suhtest tulenevad takistused

Kui eespool toodud vägivallatsejast tulenevad takistused olid seotud otseselt vägivallatseja käitumisega ohvri abi otsimise korral, siis järgnevalt toodud takistused on seotud sellega, kuidas üldiselt vägivaldne suhe takistas ohvril abi otsimist.

Esiteks tõi vägivald kaasa šokiseisundi. Ohvrid kirjeldasid, et pärast vägivallaakti polnud nad võimelised abi otsimiseks kuhugi pöörduma. Kui intervjueerijad küsisid, kas ohver on pöördunud politseisse pärast füüsilise vägivallaakti, siis ohvrid vastasid:

> Krista: *„Sest minu jaoks oli see sihuksene šokk, et ma lihtsalt ei suutnud. Ma lihtsalt vaatasin, et kuidas sellest suhtest välja saada.“*
>
> Linda: *„Ei. Seda mitte. Sa oled sellel hetkel endast nii väljas, et ei. Mkmm. Ma ei tahtnud. Et sa tahad nii eemalduda nagu sellest hetkest, et nagu ei.“*

Seega pärast vägivallaakti on ohvrite esimene mõte, kuidas põgeneda, ja politsei kutsumine ei tundu nende jaoks lahendus. See läheb kokku vägivallatsükli teooriaga, mille järgi naised ei suuda plahvatuse faasis abi otsida, sest keskenduvad ellujäämisele.

Lisaks šokile tundsid ohvrid pidevat paanikatunnet vägivallatseja juuresolekul:

> Mari: *„Aga ma kohe tunnen, et kui ta on närviline ja agressiivne, et mul tekib paanika sees. Ja kuidas sa tuled üle sellest paanikast? Mina ei suuda sellest paanikast üle tulla. /.../ Et sul tekib siukene, täielik siukene, et sa seisad seal. Et jah, see on väga loll olukord, kust on nagu väga raske.“*

Seega on ohvri emotsionaalne seisund selline, et ta ei suuda abi otsida hetkel, kui vägivald aset leiab, olgu see siis vaimne, füüsiline või seksuaalne vägivald. Mari jutust tuleb välja, et ohvril on väga raske vägivalla hetkel enda kaitsmiseks midagi teha. Samasuguse paanikaga põhjendas Mari seda, miks ta lähenemiskeelu rikkumisest ei teatanud:

> *„Et ma leian, et ma olen ikkagi ohver veel selle koha pealt, et ma ei ole veel vaimselt terve, et ma suudaksin teha adekvaatseid otsuseid ja hinnata seda, et ma tegelikult seadusega, jah, ma saan aru, et ma rikun seadust, aga minu sees see paanika ja kõik need muud asjad räägivad hoopis teist keelt noh. Et ma ei suuda olla üle sellest.“*

Järelikult on ohvritel väga raske pöörduda abi otsimiseks kuhugi, sest vägivallaga kaasnev hirm ja segadus võtavad kõik ohvrite mõtted enda alla.

Linda kirjeldas enesesüüdistamist, mis tal vägivallaakti järel tekkis: *„Ja siis kõigepealt mõtledki, et ju sa siis ise provotseerisid või midagi.“* Kuna vägivallatsejad põhjendavad ohvritele oma vägivaldsust ohvrite käitumisega, siis paljud ohvrid leiavadki, et nad on ise süüdi vägivallas. Kui ohver arvab, et ta on ise süüdi, siis ta ei tunne, et tal oleks õigust kuhugi abi saamiseks pöörduda.

Samas tulid intervjuudest negatiivsete emotsioonide kõrval välja ka positiivsed tunded vägivallatseja suhtes. Läbivaks oli kaastunne vägivallatseja suhtes ja soov teda aidata:

> Linda: *„Kuni sinnamaani, et ma olen suutnud ennast viia sinna staadiumi, kus ma tunnen tõesti kaasa Lembitule. Sest ma mõtlen tema kui inimese peale, et kuradi raske peab temal olema. Pidevalt olla kibestunud. Pidevalt olla vihane.“*
>
> Mari: *„Ja see on nagu selles mõttes minu karistus, et ma olen liiga empaatiline olnud ka tema vastu. Sest ma tunnen, et ma peaksin teda nagu, sest ma mõistan, miks ta selline on. Ja see ongi põhjus, et mitte teda nagu aidata, vaid anda talle andeks see või lasta ennast niimoodi. Et võib-olla ta tõesti muutub, et ma üritan teda aidata või olla /.../ Proovisin aidata ja andsin talle võimalusi.“*

Ohvrid ei soovi vägivallatsejatele halba, vaid tahaksid, et nad saaksid abi. Ohvrid püüavad ise vägivallatseja käitumist muuta ja seetõttu ei pöördu näiteks politseisse, sest nad näevad, et vanglasse panek ei aita vägivallatsejate tervenemisele kaasa. Ka Hoyle ja Sanders (2000) leidsid, et naisohvrid ei soovi vägivallatseja vangistamist. Ohvrid ei soovi vägivallatsejate karistamist, vaid soovivad nende ravimist. Järelikult on vajalik pakkuda vägivallatsejatele senisest enam ravivõimalusi.

Ene ei soovinud vägivaldsest abikaasast lahku minna, kuigi tundis end tema kõrval halvasti. Hoyle ja Sanders (2000) leidsid samuti, et mõned ohvrid soovivad jääda vägivallatsejaga endiselt kokku. Järelikult ei tohi abi pakkumisel eeldada, et ohver soovib vägivaldse suhte lõppu. Ohvrile tuleb pakkuda erinevaid abi saamise võimalusi, ka selliseid, mis võimaldavad jääda vägivallatsejaga kokku.

Samuti mõtlesid ohvrid sellele, kuidas abi otsimine lastele mõjub. Ühe ohvri vägivaldne partner töötas sotsiaalvaldkonnas lastega ja intervjueeritu tõi välja, et ta on mõelnud saata kirja Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni, et nemad annaksid hinnangu, kas selline mees peaks töötama lastega. Intervjueeritu polnud seda intervjuu ajaks teinud lapse pärast:

> *„Aga mina teen seda täpselt nii palju, et ma tean, et see minu lapsele haiget ei tee. Sest ta hakkab ju rakendama sanktsioone. /.../ Et muidu olen ma, et ma võin ihu ja hingega võidelda, aga praegu olen ma, küsimus on minu lapse heaolus. Et ma ei saa siin positsioonis emana olla märter. Sellepärast, et ma tean, et ta ei hakka kätte maksma mulle, vaid ta maksab kätte minu lapsele. Ma ei saa seda lubada.“*

Siit tuleb välja ohvri kartus lapse pärast, sest ta arvab, et vägivallatseja võib karistada last abi otsimise eest. Ohvrid kardavad, et vägivallatseja teeb liiga lastele ja ei otsi seetõttu abi. Isegi kui vägivallatseja pole ähvardanud lastele liiga teha, võivad ohvrid tunda, et abi otsimine või lahkuminek mõjub lastele halvasti. Järelikult ei lähtu ohvrid vaid enda heaolust abi otsimisel ja teistega arvestamine võib takistada abi otsimist.

Viimaseks vägivaldsest suhtest tulenevaks takistuseks on majanduslik sõltuvus vägivallatsejast. Ühelt poolt tõid ohvrid välja, et neil polnud piisavalt vahendeid abi otsimiseks:

> Krista: *„Too hetk [pärast füüsilise vägivalla juhtumit] ei olnud mul ka nii palju võimalusi, et kuhugi psühholoogi juurde minna.“*
>
> Linda: *„Ei olnud ka raha, et palgata mingisugust advokaati.“*

Kuigi on olemas tasuta abi võimalusi, siis need on piiratud kättesaadavusega (näiteks pakutakse tasuta nõustamisteenust vaid mõnedes asutustes), ning seetõttu võib raha olla reaalseks takistuseks ohvritel abi saamiseks. Ene leidis, et psühholoogi juures käimine on *„mõttetu enda peale raha raiskamine“*. Siit tuleb välja, et isegi kui ohvritel on majanduslikud võimalused abi otsimiseks, võivad nad leida, et abi pole seda väärt. Rohkem tasuta abi võimalusi muudaks vägivaldsest suhtest tervenemise ja väljapääsemise kindlasti kergemaks.

Teiselt poolt on ohvritel hirm, et nad ei saa majanduslikult hakkama, kui lähevad vägivallatsejatest lahku:

> Linda: *„Tee kestis kokku poolteist aastat, see periood, kui ma nuputasin välja, et kuidas see saaks võimalik olla [lahku kolida]. Sest selleks hetkeks olin ma juba sidunud materiaalselt niivõrd selle inimesega.“*

Seega Linda puhul muutis materiaalne sõltuvus vägivallatsejast lahkumineku protsessi pikemaks. Linda kirjeldas ühe tuttava olukorda: *„Aga seal on nagu raske olukord, seal on materiaalselt see naine niivõrd sõltuv, et tal ei ole mitte kuskile minna ega mitte millegi eest ennast ja lapsi üleval pidada.“* Kui enda puhul Linda nägi väljapääsu, siis oma tuttava puhul ta leiab, et ohvril ei olegi kuhugi minna. Järelikult sunnib majanduslik sõltuvus ohvreid jääma vägivallatseja juurde. Lutenbacher kaasautoritega (2003) leidis, et ohvrite jaoks on väga raske kodukeskkonnast lahkuda. Järelikult peaks rohkem tähelepanu pöörama sellele, et ohvrid ei kannaks majanduslikke kahjusid vägivaldse suhte lõpetamise tõttu.

Mari pakkus lahendusena välja soodsa üürikorteri pakkumise pikemaks ajaks ohvritele:

> Mari: *„Turvakodu? See on ainult ajutine. See omab samamoodi siukest hirmu lõhna tegelikult. Nad tahavad, ma kujutan ette, et nad tahaksid mingit kindlat. Tead, et, kui*

> *me ütleme, et sa ei pea kartma, meil on olemas siukestele inimestele, naistele on turvakorterid võib-olla pakkuda mingisuguseks ajaks. Ma arvan, et see julgustab neid rohkem kui see turvakodu, kus nad mõtlevad, et mingi aeg hakkab jälle, et mis ma siis edasi teen, kui ma sealt turvakodust läbi.“*

Praegune turvakodu võimalus pole ohvritele piisavalt pikaajaline ja kindel lahendus ning on seetõttu hirmutav. Lisaks turvakorteritele oleks lahenduseks abistamise viisid, mis ei sunni ohvrit kodust lahkuma. Näiteks kui kutsutakse politsei vägivallaintsidendi tõttu välja, siis nad viivad vägivallatseja arestikambrisse ja pakuvad ohvrile võimalust esitada tema vastu süüdistus. Samuti tuleks pakkuda ohvritele senisest enam juriidilist abi majandusliku vägivalla tagajärjel tekkinud olukordade lahendamiseks.

Kokkuvõtvalt tekitavad peresisesed takistused ohvrites hirmu, mis takistab abi otsimist. Ohvrite kaks põhilist hirmu võttis Mari intervjuus kokku: *„Siin hakkab nüüd kaks hirmu: hirm selle ees, et ta midagi teha võib, ja hirm selle ees, kuidas ma hakkama saan.“* Järelikult on vaja senisest enam pakkuda ohvritele füüsilist ja majanduslikku turvatunnet. Samuti on oluline mõista ja arvestada ohvrite tundeid oma pereliikmete vastu ja nende mõju ohvrite käitumisele.

3.3. Perevälised takistused abi otsimisel

Välisest keskonnast tulenevad takistused jaotasin kolmeks kategoriseerivaks teemaks: praktikud, süsteem ja ühiskond. Erinevalt peresisestest takistustest, ilmnesid need takistused enamasti siis, kui ohver juba pöördus abi saamiseks kellegi poole.

3.3.1. Praktikute tegevusest tulenevad takistused

Intervjueeritud tundsid sageli, et nad ei saanud praktikutelt sellist abi, millest oleks kasu olnud. Selles peatükis käsitlevate teemade puhul on raske öelda, kas tegu oli kindlate praktikute ebapädevusega või üldiselt praktikute poolt pakutava abi sobimatusega. Ükskõik kummaga tegu oli, aitavad ohvrite kogemused mõista praktikute tegevust tänases Eestis.

Lindal oli raske leida praktikuid, kes oleksid nõus teda aitama, sest Lembit töötas sotsiaalvaldkonnas ja oli paljude praktikutega tööalaselt seotud või muidu tuttav:

> *„Kaks psühholoogi ütlesid mulle ära, sest nad on Lembituga tööalastes suhetes. /.../Advokaadi leidmine ei olnud lihtne. /.../ Tartus [kodulinn] oli väga raske, sest enamus neid inimesi tunneb Lembitut. Osad ütlesid mulle kohe, et nad ei taha sellise inimesega iialgi tegemist teha. Teised ütlesid, et ametialaselt ei ole see võimalik.“*

Linda jutust järeldub, et ohver ei pruugi saada abi, sest praktikud on vägivallatsejaga seotud ning keelduvad ohvrit abistamast. Keeldumise põhjused olid nii formaalsed (ametialane

seotus) kui ka isiklik soovimatus siduda end juhtumiga, kus vägivallatsejaks on tuttav inimene. Lahendusena pakkus Linda välja spetsialistide toomise teistest maakondadest. Selline koostöö võimaldab väikese kogukonna ohvritel saada abi praktikutelt, kes pole vägivallatsejaga tuttavad. Niimoodi saab vähendada ohtu, et praktikute otsuseid hakkavad segama varasemad suhted ohvri ja vägivallatsejaga.

Teised ohvrid polnud kogenud praktikute keeldumist, kuid väga palju oli kogemusi praktikute tegevusetusega ehk olukordadega, kus ohvritele tundus, et praktikud ei teinud piisavalt.

> Krista: *„Ja ega politsei selles mõttes midagi ei, vaid et oh mees rahune nüüd maha ja ei tasu ikka tulla niimoodi koju. Ja ma nagu ei näinud, et oleks väga süvenenud sellesse, mis tegelikult toimus seal. Lihtsalt, et rahunege maha ja maga välja ja kõik.“*
>
> Linda: *„Mitte midagi ei ole sul selle vastu teha, kui inimene ikka tahab jobult käituda, siis ta ikka käitub ja mitte keegi ei kaitse sind.“*
>
> Mari: *„Mul ei ole siiamaani tema kriminaalhooldaja minuga ühendust võtnud, mitte kordagi. /.../ Aga lepingus on kirjas, et kriminaalhooldaja peaks tulema tegema pistelisi kontrolle. /.../ Mitte midagi ei kontrollita. Ta [kriminaalhooldaja] ei ole isegi minuga ühendust võtnud või et küsida minu käest, kas ta [vägivallatseja] on ühendust võtnud. Ma leian, et selles suhtes, et nagu natukene nõrk on see asi.“*

Ohvrite kogemustest tuleb välja, et nad ootaksid praktikutelt suuremat sekkumist ja süvenemist. Mõnel juhul tuleb välja, et praktikud ei süvene piisavalt olukorda, et vägivallas üldse tõsist probleemi näha. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et enamikul perevägivallaga tegelevatel prakikutel on väga suur töökoormus ja palju erinevaid ülesandeid. Ka Linno, Soo ja Strömpl (2011) toovad välja, et mitmed praktikud leidsid, et perevägivallaga tegelemine ei ole nende esmane ülesanne. Seetõttu võivadki perevägivalla ohvrid jääda abita.

Mitmel korral said ohvrid praktikutelt segast infot. Krista pöördus sotsiaalkindlustuametisse rahalise toetuse saamiseks, kuid tema jaoks jäi sealt saadud info segaseks: *„Ma ei tea, mul jäi see segaseks. Ja siis ma jätsin selle pooleli. Ma mõtlesin, et hea küll, siis ma kasutan oma varusid.“* Seega kui ohver ei saa selget infot praktikute käest, võib ta abi otsimisest üldse loobuda.

Mari tundis, et ta sai kriminaaluurijalt ebatäpset infot lähenemiskeelu hankimise kohta:

> *„Kusjuures ma leian, et ka nende poolt on väga, väga alatu käitumine mitte rääkida kõike. [Jäljendab kriminaaluurijat]: „Oi, ei, see tuleb, tehakse kohtuväline otsus. Et kui tema on nõus sellega ja mina olen nõus sellega. Siis kohut ei tule.“/.../ Siis pärast hakkas prokurör mulle rääkima, kuidas need asjad tegelikult on. /.../ Nüüd tuleb see niimoodi välja, et ma pean veel taotlema seda ja seda ja seda ja seda. Nemad ütlesid, et see on nii lihtne. /.../ Et see oligi nagu raske.“*

Mari jutust tuleb välja mitu olulist aspekti. Esiteks oli ohver väga solvunud, et talle ei antud kohe täpset infot. Teiseks raskendas ebatäpse info saamine lähenemiskeelu hankimise protsessi, sest Maril polnud võimalust end ette valmistada kohtuprotsessiks. Politseiuurija võis näidata lähenemiskeelu protsessi lihtsana kavatsusega ohvrit julgustada, kuid ebatäpse info saamine muutis ohvri mitteusaldavaks praktikute suhtes ja tekitas tal probleeme abi saamisega. Järelikult on oluline ohvritele anda algusest peale selget ja täpset infot.

Mõnel juhul tundsid ohvrid, et praktikud andsid neile sobimatut nõu. Näiteks tõi Ene välja, et esimene psühholoog soovitas tal lihtsalt alla võtta, et mehe meele järele olla. Seega soovitas psühholoog ohvril vägivallatseja tahte järgi käituda, eirates asjaolu, et suhtes esines vaimset vägivalda, mis mõjus ohvrile laastavalt.

Samuti tuleb ohvrite lugudest välja, et praktikud ei süvenenud juhtumisse ja seetõttu oli antud nõu ebasobiv:

> Krista: *„Sest ühe korra kuskilt kuulsin ohvriabi tegevusest, et ohvriabi inimene peaks ära kuulama või midagi, aga temal oli kohe see teema, et ah, minge kohe perenõustamisse ja saate oma asjad korda. See ei ole lahendus. Peab ikkagi süvenema asjasse.“*

Ka siin pole praktik võtnud tõsiselt suhtes esinevat vägivalda, vaid leidnud, et tegemist on lihtsalt paarisuhtes esinevate tülidega ja vastavalt sellele soovitanud perenõustamist. Ohvrid tundsid, et sobimatu nõu tulenes sellest, et praktikud ei ole kursis perevägivalla olemusega. Näiteks tõi Linda välja, et praktikute arvates ei olnud vägivalla pealtnägemine vägivald lapse vastu:

> *„Ja vat see on see teine asi ka, et kurat võtaks küll see, kui sa süstemaatiliselt kahjustad, alandad, mõnitad, terroriseerid oma lapse ema, ka see on lapsele kahjulik. See on asi, mida tihtipeale unustatakse ära. Küsitakse, et noh mis ta siis lapsele teeb.“*

Linda jutust tuleb välja, et praktikud vaatasid mööda sellest, mis oli ohvri arust probleem. Niimoodi võib ohvrile tekkida tunne, et ta probleem ei olegi tõsine. Intervjueeritutel tekkis vastumeelsus abi otsimise suhtes ja ei soovitud enam praktikute poole pöörduda.

Ohvrid pakkusid lahendusena välja praktikute harimise perevägivalla teemal:

> Linda: *„Ja läbi selle, et on need ametnikud kursis, et mida see [perevägivald] tähendab, sest nad ei ole kursis. Kui ma küsisin, et kas te olete lugenud Lundy Bancrofti neid raamatuid, siis nad ei olnud lugenud. /.../ Aga siiski ma arvan, et ka mida rohkem neid ametnike informeerida. Informeerida nende asjade olemustest kõik need manipulatsioonid, asjad, värgid. /.../ See on minu arust ainult teadlikkuse tõstmine igas kihis.“*

Linda jutust tuleb välja, et praktikud ei ole praegu teadlikud perevägivalda käsitlevatest teooriatest, aga just teadlikkus perevägivallast muudaks abi ohvri arvates paremaks. Vajadus koolituste järele on tulnud välja ka uuringutest, mis keskendusid praktikute tegevusele perevägivalla osas (Heffernan, Blythe ja Nicolson, 2012; Linno, Soo ja Strömpl, 2011). Kuna perevägivalla olemus muudab ohvri abi otsimise perevägivalla korral raskemaks, siis tuleks praktikuid sellel teemal eraldi harida. Kui praktikutel on teadmised perevägivallast, siis on neil kergem mõista ohvrite kogemusi ja pakkuda neile sobivamat abi.

Mari tundis politseisse avaldust tehes ametniku ükskõikset ja etteheitvat suhtumist, mis muutis tema jaoks abi otsimise raskeks:

> *„Esimest korda ma istusin maha, ütlesin, et mis nüüd saab siis. [Imiteerib politseinikku]: „Et noh, ei tea, ei midagi vist ei saa, et see kõik võtab aega ja kõik see.“/.../ See paneb mind süüdistavasse olukorda. Et ma olen vales kohas, ma ei saa siit abi. See tekitab jälle teistsuguse siukese positsiooni, et ma ei ole kindel, kas ma tahan sellest rääkida. Kui ma ei tunne ennast siin laua taga turvaliselt ilma, et mulle etteheitvad pilgud või kehahoiakud või sellised, nagu tuleksid.“*

Kuigi politseiametnik ei süüdistanud verbaalselt Marit juhtunus, tundis ohver siiski, et praktik ei toeta teda. Uuringutest (Linno, Soo ja Strömpl, 2011; Lutenbacher jt, 2003) on välja tulnud, et mõnikord praktikud omavadki ohvreid süüdistavaid hoiakuid. Samuti leidis Lutenbacher kaasautoritega (2003), et ohvrid kogevad abi otsimisel süüdistavat suhtumist. Süüdistav suhtumine aga tekitab ohvrites vastumeelsuse abi otsimise suhtes. Seetõttu on väga oluline, et praktikud oleksid julgustavad ja toetavad kogu protsessi vältel, muidu võib ohver praktiku negatiivse suhtumise tõttu lõpetada abi otsimise. Ka Mari tõi soovitusena välja praktikute poolse toetava suhtumise: *„Samas, kui sa räägid seda, sulle peab tunduma, et sul on tuge seal taga. Sulle peab kogu aeg, talle peab kogu aeg tuletama meelde, et me aitame Teid, toetame Teid.“* Järelikult on ohvritele väga oluline lisaks praktikutelt saadavale formaalsele abile nendepoolne toetus. Üheks positiivseks näiteks selles osas on ohvriabi võimalus Eestis. Samas tuli ohvrite jutust välja vajadus, et kõik praktikud, kelle poole ohvrid abi saamiseks pöörduvad, oleksid toetavad.

Linda ei kogenud etteheitvat suhtumist, aga talle jäi mulje, et praktikutel on raske kuulata tema lugu toimunud vägivallast. Linda sõnades: *„Ma räägin ametnikega ja nad pööravad pilgu ära. Et nagu piinlik on kuulda natuke.“* Siin võib seletuseks olla asjaolu, et perevägivald on endiselt tabuteema Eestis ja ka praktikud ei oska nendele lugudele reageerida. Samas on selline piinlikkuse väljendamine praktikute poolt ohvrite jaoks väga tugev takistus.

Praktikud panid ohvrite arvates neile tihti liiga suure vastutuskoorma. Ohvrite lugudes kordus praktikute fraas: *„teie saategi palju ära teha“*. Praktikud arvatavasti soovisid sellega mõista anda, et ohver on võimekas ja saab end aidata. Ohvritele jäi aga see kõlama niimoodi, et nad peavad üksi hakkama saama ja praktikutelt abi pole loota.

Kokkuvõtvalt vajaksid perevägivalla ohvrid praktikutelt rohkem tuge ja selgemat informatsiooni. Ohvrid kogevad abi otsimisel süüdistavat ja etteheitvat suhtumist. Samuti leidsid ohvrid, et praktikud andsid sobimatut nõu ja selle põhjuseks on teadmatus perevägivalla olemusest. Praktikutest tulenevate takistuste vähendamisel on võtmerollis praktikute koolitamine perevägivalla teemal.

3.3.2. Süsteemist tulenevad takistused

Süsteemist tulenevad takistused on tihedalt seotud praktikutest tulenevate takistusega, sest väljenduvad praktikute tegevuses. Siiski eristusid need selgelt intervjueeritute jutus kui üldised probleemid, mis ei olnud seotud praktikute otsustega, vaid sellega, kuidas abi andmise protsess on korraldatud.

Kõige rohkem tundsid ohvrid, et süsteem on liiga keeruline ja muudab abi otsimise väga raskeks. Linda sõnades: *„See on niivõrd keeruline tegelikult tavainimesele mõista. Paljud ei hakka juba sellepärast viitsima.“* Seega peletab keeruline süsteem ohvrid abi otsimisest eemale. Samuti tajusid ohvrid, et nad ei jõua kõiki võimalusi kasutada:

> Krista: *„Et politseiga ei ole mul küll, et ei ole ma jõudnud selleni, kuigi see viimane suhe, mis oli, ta saatis mulle mingeid ähvarduskirju. Mulle öeldi, et ma peaks nendega politseisse minema, aga ma ei tea, mul on nii palju sebimist sel ajal alimentide ja kõige sellega olnud siin. Lihtsalt ma ei ole jõudnud.“*

Järelikult on Eestis piisavalt võimalusi perevägivalla ohvritel abi saamiseks, kuid ohvrid ei jõua neid võimalusi kasutada. Lisaks eespool väljatulnud materiaalsetele takistustele on probleemiks süsteemi keerukus. Linda arvates peaks abi saamine olema tunduvalt lihtsam: *„Mina näeksin nagu seda ette, et ükskõik, kuhu naine esimesena pöördub, et siis talle seal antakse soovitust ja nõu ja et see trajektoor on tal väga selge ja teada, kust.“* Linda jutust järeldub, et praegu ei ole abi saamine lihtsasti arusaadav. Ohvrite jaoks on oluline, et abi otsimine oleks lihtne, sest muidu nad lihtsalt ei suuda endale abi leida. Üheks võimaluseks abi saamist lihtsustada on suurem koostöö praktikute vahel. Ka praktikud leiavad, et koostöö on vajalik perevägivalla juhtumitega tegelemisel (Kase, 2001; Linno, Soo ja Strömpl, 2012). Järelikult tuleks senisest enam pöörata tähelepanu sellele, et praktikud oskaksid ohvritele süsteemi toimimist tutvustada ja suunata neid edasi teiste praktikute juurde.

Süsteemi keerulisusega on tugevalt seotud info vähesus. Krista sõnades: *„väga paljud ei tea sellest [abi saamise võimalustest] midagi.“* Linda tõi oma tuttavate põhjal välja: *„Täna on ju niimoodi, et täna naised ei tea, kuhu nad võivad pöörduda.“* Ka intervjueeritud ise polnud teadlikud mõnedest abi saamise võimalustest. Näiteks Krista ei teadnud, et on võimalik saada abi psühholoogiliste kulude katmiseks. Seega on teadmatus tõsiseks takistuseks abi saamise teel. Lutenbacher kaasautoritega (2003) leidis samuti, et info puudumine on esimene takistus ohvrite teel. Info vähesus võib olla põhjuseks, miks ohvrid kirjeldavad abi saamist kui keerulist protsessi.

Linda soovitas teadlikkuse tõstmist abi saamise võimalustest: *„Et need naised, kes ei julge abi kutsuda, viia nendeni, nende keeles see info.“* Siin on väga oluline fraas *„nende keeles“* ehk informatsioon peab olema ohvritele arusaadav, mitte näiteks seadusest kopeeritud tekst paberil, millest on isegi juristil keeruline aru saada. Ohvrite jaoks oli väga oluline, et info abi saamise kohta oleks kergesti leitav ja mõistetav. See on arusaadav, sest teadlikkus abi saamise võimalustest on eelduseks abi saamise protsessile.

Ohvrid tundsid, et süsteem on ülesehitatud niimoodi, et ohver on see, kes vastutab. Mari kirjeldas oma kogemust lähenemiskeeluga:

> *„Jälle on naine pandud olukorda, kus ta peab otsustama, aga kui ma ei ole veel terve, ma ei saa otsustada. Mul on väga raske. /.../ Sest jälle seesama nõuab, et ma teeksin pilte ja olen noh, saad aru, see on ebanormaalne, et ma pean kogu aeg jäädvustama need asjad. Ma pean mõtlema, kuidas ma saan teha pilti, et saata sinna onju.“*

Lähenemiskeelu puhul tundis Mari, et talle on nii praktilisest kui ka vaimsest aspektist rikkumisest teatamine väga keeruliseks tehtud. Esiteks peab ta rikkumist tõestama ja selleks leidma vahendid (näiteks fotoaparaadi). Teiseks on tema see, kes peab otsustama ja end kokku võtma, et politseisse teatada. Mari jutust tuleb välja, et selline vastutuskoorem on ohvrile liiga palju. Isegi kui ohver on avaldanud soovi lähenemiskeeld saada, ei pruugi ta otsus olla väga kindel, eriti arvestades, et hirm vägivallatseja ees pole kuhugi kadunud. Mari arvates oleks lahendus elektrooniline järelvalve: *„Mehel jalavõru, minul jalavõru. Vaata, siis, kui ta rikub seda, siis ei ole mina see, kes selle mehe kinni paneb, vaid see on süsteem, kes mind toetab selles osas, selles rikkumises.“* Seega tuleks ohvrite turvalisuse tagamisel arvestada sellega, et vastutus ei jääks liigselt ohvrite kanda. Salla ja Surva (2011) leidsid, et Eestis sõltub vägivallatsejale süüdistuse esitamine sageli ohvri tahtest. Kui panna liiga suur vastutus ohvritele, siis võivad paljud vägivaldsed suhted kestma jääda, sest ohvrid on vägivaldse suhte tagajärjel vaimselt liiga kurnatud, et järjekindlalt vägivallatsejale karistust nõuda.

Lisaks vastutusele tundsid ohvrid, et õigussüsteemis on mitmeid hetki, mil abi saamine toob kaasa sunduse, mis on ohvritele kahjulik. Seda teemat iseloomustas sõna *„peab“* kasutamine. Mari koges, kuidas olukord, kus ta pidi tunnistusi andma kohtusaalis, kus vägivallatseja viibis, oli tema jaoks väga raske: *„Ja see protsess, et ma pean temaga veel seisma, mingi kohtus käima, andma tunnistusi. See on tegelikult väga raske.“* Siit tuleb välja, et seadusandlus ei ole tehtud ohvreid säästvaks, vaid on lähtunud mingitest muudest põhimõtetest. Seetõttu on abi saamise protsess ohvrite jaoks väga raske.

Seadused muutsid raskemaks ka praktikutel abistamise, näiteks Mari kirjeldas, kuidas lastekaitsetöötajad pidid tegema kompromissi:

> *„Sest lastekaitsjad tegid veel kompromissi korraks, kuigi neil oli pilt juba selge. /.../ Nad võivad küll öelda, et nad kaitsevad last, aga tegelikult nad ei saagi seda teha. /.../ Samal ajal nad peavad kaitsma ema ja isa huvisid. Need on nagu kaks võrdset osapoolt nende silmis. Kahjuks. Kahjuks! Isegi selliste olukordade puhul.“*

Siin on ohver seletanud tema arvates ebaõiglast olukorda, mis tulenes seadustest. Ohvri jutust tuleb välja, et vägivallatsejat ja ohvrit nähakse võrdsete osapooltena, kuigi nad ei ole seda. Kuna ohvrid on kurnatud vägivaldsest suhtest, siis nad on kohtus nõrgemal positsioonil. Lutenbacher kaasautoritega (2003) leidis, et ohvrid kogesid vägivallajuhtumi kohtusse jõudes ebaõiglust, mis tulenes vägivallatseja paremast majanduslikust seisust. Seega on vägivallatsejal nii vaimsest kui ka majanduslikust olukorrast tulenev eelis, millega tuleks arvestada kohtuprotsessi vältel. Lastega seotud kohtuvaidlustes on üheks lahenduseks lapsele enda advokaadi määramine. Mari tütrele määrati vanemate vahelises kohtuvaidluses oma esindaja ja Mari tõi välja, et advokaadist oli palju kasu lapse huvide kaitsmisel.

Kohtu poolt paika pandud suhtlemiskord lapsega mõjus lapsele mõnel juhul halvasti ning ohvrid ei saanud midagi lapse kaitsmiseks teha.

> Mari: *„Laps tahab ära tulla, aga ei saa ära tulla, sest meil on kohtumäärusega suhtluskord pandud. /.../ Ma ütlen, et see on puhas laste piinamine, ma ütlen ausalt.“*
>
> Mari kirjelas tuttava kogemust: *„Ja tal on kohtumäärusega suhtlemiskord niimoodi pandud, et laps [3-aastane poeg] peab minema isa juurde igal nädalavahetusel või üle nädalavahetuse. Ja ta ütles, et see on täiesti kohutav, et kui laps sealt tagasi tuleb, ta on täiesti paanikas, röögib.“*

Järelikult võib kohtu poolt kindlaks määratud suhtlemiskord muuta lapse kannatajaks. Kuigi suhtlemiskorra paikapanekul üritatakse kaitsta lapse huvisid, tuleb arvestada ka mõlema vanema õigusega lapse kasvatamises osaleda. Seetõttu võib kohtumäärus sundida last külastama vägivaldset vanemat. Eriti juhul, kui pole tõestatud vägivalla toimumist. Bancroft

ja Silverman (2007) leidsid Ameerika Ühendriikides tehtud uuringute põhjal, et lapse külastusõigust puudutavates kohtuprotsessides ei arvestata piisavalt peres esinenud vägivalda ja seetõttu võib jätkuda vägivald lapse ja ohvrist vanema vastu. Seega võib õigussüsteem abi andmise asemel sundida ohvreid taas vägivallatsejaga kokku puutuma.

Kokkuvõtvalt selgub ohvrite kogemustest ja varasematest uuringutest, et abi andmise süsteem arvestab liiga vähe perevägivalla olemusega ja takistab seetõttu ohvritel abi saamist. Süsteem üritab leida tasakaalu vägivallatseja ja ohvri õiguste vahel ning lähtuda ohvri tahtest, kuid niimoodi tekib ohvritel tunne, et nad on üksi ja keegi ei aita neid.

3.3.3. Ühiskonnast tulenevad takistused

Ühiskonnast tulenevateks takistusteks nimetasin teemad, mis olid seotud sellega, kuidas ohvrid tajusid teiste inimeste arvamust ja reaktsioone ning võimalusi kellegi poole pöörduda abi otsimiseks. Siin tulevad sisse nii lähedaste arvamus kui ka avalik arvamus.

Esimeseks takistavaks teguriks oli ohvrite tunne, et neil pole kellegagi võimalik rääkida oma kogemustest. Üheks põhjuseks oli Krista sõnul mittemõistmine: *„Sest ma võisin ju sõbrannadele rääkida, nad olid mulle küll toeks, aga nad ei saanud lõpuni aru sellest.“* Krista tundis, et ta sai tuge, kuid midagi jäi puudu, sest toetajad ei saanud tema kogemusest aru. Mari tõi välja, et sõbrannad ei soovinud vägivallast kuulda ja tõukasid ta eemale:*„Ja vaata, kui sul on selline asi, siis sind keegi ei taha. /.../ Nagu kardavad seda kohe.“* Siit tuleb välja, et inimesed ei oska reageerida, kui neile rääkida perevägivallast ja seetõttu võivad ohvri eemale tõugata. Ka Fugate ja kaasautorid (2005) leidsid, et ohvritel pole vägivallast kellegagi rääkida. Ohvri jaoks on aga rääkimine viis abi otsimiseks, seega oleks väga oluline, et tal oleks võimalus rääkida kellegagi.

Linda jaoks oli takistuseks tema elukoha väiksus ja vägivaldse abikaasa tuntus kodulinnas:

> *„Nii väikses kohas, et aga kellele ma räägin? Et mul on vastas mees, kes imetleb ennast kui maailma parima lastekaitsjat. /.../ Et minu sõna tema sõna vastu, et need kohad panevad väga mõtlema, et kelle juurde sa lähed oma jutuga, kellelt sa abi küsid. Parem on, kui see tuleb väljaspoolt Tartut. Et väike kogukond teeb selle abi saamise väga raskeks minu meelest.“*

Linda kartis, et teda ei usuta, sest tema mees on lugupeetud kogukonna liige. Mitteuskumise vältimiseks leidis ta abi väljaspoolt oma kodulinna. Järelikult võivad ohvrid jääda isolatsiooni ja neil pole kellegi poole pöörduda abi saamiseks. Eestis on see probleem eriti tõsine, sest kogukonnad on väga väikesed.

Ohvritel oli kogemusi mitteuskumise ja süüdistava suhtumisega tuttavate poolt:

> Mari: *„Praegult ongi, et paljud [vägivallatseja sõbrad] ei teadnud. Nad teadsid küll, et ta on kakleja. /.../ Aga ei tea seda varju poolt, mis minuga on toimunud. Ja paljud ongi tulnud, et vaata, näe, kõik räägivad, et näe, tema on nüüd ohver, et mina panin ta kinni nüüd, et mina tahtsin talle halba, ma panin ta kinni. /.../ Et inimesed ei usu, kui kuulevad sihukest asja.“*

Siit tuleb välja, et süüdistava suhtumise põhjuseks on mitteuskumine. Kuna perevägivald on tihti varjatud ja tuleb välja alles pika kooselu lõppedes, siis on kõrvalseisjatel raske uskuda, et aastaid on nende tutvusringkonnas midagi sellist toimunud. Vägivallatseja sõbrad võivad ohvrit süüdistada vägivalla väljamõtlemises või ülepaisutamises, sest see on kergem, kui tunnistada endale, et nende sõber on vägivallatseja. See paneb ohvri raskesse olukorda, sest kui ta võtab edasisi samme abi saamiseks, siis ta teab, et sellega võib kassneda süüdistav ja mitteuskuv suhtumine, millega on raske toime tulla.

Kolmandaks tundsid ohvrid, et avalik arvamus ja väärtused takistavad abi otsmist ja õigustavad vägivallatsejaid:

> Linda: *„Meie kohalik meedia kirjeldas ühte juhtumit niimoodi, et mina nägin kohe ära, et seal taga on mingi manipuleeriv papa, kes on keeranud selle asja üle vindi.“*

Linda kogemusest tuli välja ajakirjanike ükskõiksus selles osas, kas inimene, kellele sõna antakse, üritab oma sõnavõtuga kedagi kahjustada või mitte. Samuti ei pöörata tähelepanu sellele, et mõlemad osapooled saaksid oma arvamust avaldada. Selline vägivallatsejate arvamuse kriitikavaba kajastamine meedias võib tekitada ohvrites tunde, et ühiskond pooldab vägivallatsejaid ning seetõttu ei julge ohvrid kellegi poole abi saamiseks pöörduda.

Ohvrite arust oleks ühiskondlike takistuste vähendamiseks vajalik väärtuste muutmine, mida saab teha teadlikkuse tõstmise kaudu:

> Linda: *„See sama see väärtuste muutumine. /.../ Et juba ühiskond ei tolereeriks sellist asja. Et ei oleks seda valehäbi ja asja, aga ma ütlen, et see võtab kauem aega. Aga see hakkab pihta teadlikkuse tõstmisest. /.../ Viiks selle sõnumi läbi mingi teise vaatevinkli inimestele. Et me võime teha tõesti läbi kunsti ja kultuuri. Sotsiaalteatri vorm on meil olemas. /.../ Sellest tuleb rääkida kõigepealt. Tuleb ära unustada, et see on mingi tabu teema.*

Seega oleks Linda arvates lahenduseks erinevad lähenemisviisid, et viia perevägivalla teema inimesteni. Mida teadlikumad on inimesed perevägivallast, seda kergem on ohvritel oma kogemustest rääkida. Ka Lutenbacher kaasautoritega (2003) ja Fugate jt (2005) soovitasid ühiskonna teadlikkuse tõstmist, et muuta tõhusamaks niikuinii toimiv mitteformaalne abi. Inimeste teadlikkuse suurenemisega perevägivalla olemuse osas väheneksid ühiskonnast tulenevad takistused abi otsimisel.

Kokkuvõte

Perevägivalla ohvri jaoks on vägivaldse suhte vastu võitlemine pikk ja vaevaline protsess. Abi otsimise valikud olenevad vägivallaliigist, ohvri mõtetest ja tunnetest ning kättesaadavatest võimalustest. Abi saadakse nii praktikutelt kui ka mitteformaalsetelt abistajatelt. Käesolevas uurimuses saadud tulemused põhinesid neljal naisohvritega tehtud intervjuul ja seetõttu pole tulemused üldistatavad kõigile Eesti perevägivallaohvritele. Intervjuude põhjal saadud tulemused olid sarnased teiste autorite poolt varasemates uurimustes saadud tulemustega.

Uurimuses tuli välja nelja liiki abi, mida ohvrid said: nõu, psühholoogiline abi, turvalisus ja majanduslik abi. Nõu kaasnes kellelegi rääkimisega ja oli sageli esimeseks sammuks abi saamise protsessis. Psühholoogilist abi saavad perevägivalla ohvrid kõige sagedamini ja majanduslikku abi on kõige keerulisem saada. Turvalisuse puhul tundsid ohvrid tihti, et nad ei saanud õigussüsteemilt piisavalt kaitset. Järelikult tuleks senisest enam tähelepanu pöörata füüsilise ja majandusliku turvatunde tagamisele.

Abi otsimist takistavad tegurid jagunesid uurimuse põhjal kaheks: peresisesed ja perevälised. Peresisesed takistused olid seotud vägivallatseja käitumisega ja vägivaldse suhte mõjuga. Neid iseloomustas ohvri hirm, mis takistas abi otsimist. Ohvrite hirmu ja teiste tunnetega tuleks arvestada abi saamise võimalusi kavandades.

Pereväliseid takistavaid tegureid iseloomustas ohvreid süüdistav suhtumine ja liigse vastutuse panemine ohvrile. Pereväliste takistavate tegurite vähendamise võtmeteguriks on teadlikkuse tõstmine perevägivallast. Praktikud peaksid saama spetsiaalseid koolitusi perevägivalla teemal. Samuti võiks perevägivallast rääkida üldhariduskoolides kõigile. Niimoodi suudavad inimesed paremini vägivaldseid suhteid vältida ja aidata perevägivalla ohvreid.

Ohvrid leidsid, et abi saamise võimaluste kohta on liiga vähe infot. Info vähesus võib olla põhjuseks, miks abi otsimine tundub ohvrite jaoks liiga keeruline. Järelikult tuleks rohkem panustada abi saamist puudutava info kättesaadavaks tegemisse. Samuti on oluline jälgida, et info oleks ohvritele kergesti mõistetav ja kõigilt praktikutelt saadav info oleks sama.

Lõpetuseks võib öelda, et ohvrite kogemused annavad väga palju infot selle kohta, milline on abi otsimise protsess. Eesti ohvrite põhjal saadud tulemused olid sarnased välismaa autorite poolt saadud tulemustega. Seega mõjutab abi otsimist tugevalt just perevägivalla olemus. Käesolevas töös analüüsisin perevägivalla abi otsimise kogemusi naisohvritega tehtud intervjuude põhjal. Edaspidi võiks uurida ka mees- ja lapsohvrite kogemusi.

Kasutatud kirjandus

Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research, 1*(3), 385–405.

Bancroft, L., & Silverman, J., G. (2007). *Vägivallatseja lapsevanemana*. Tartu: Tartu Naiste Varjupaik.

Cunningham, A., Jaffe, P. G., Baker, L., Dick, T., Sue, M., Mazaheri, N., & Poisson, S. (1998). *Theory-derived explanations of male violence against female partners: Literature update and related implications for treatment and evaluation*. London: London Family Court Clinic.

Danis, F. S. (2003). Social Work Response to Domestic Violence: Encouraging News from a New Look. *Affilia, 18*(2), 177–191.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2000). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. *Handbook of qualitative research Second Edition.* (lk 1–29). Thousand Oaks: Sage.

Dutton, D. G. (2001). *The Domestic Assault of Women: Psychological and Criminal Justice Perspectives* (4. tr). Vancouver: UBC Press.

Dutton, D. G., & White, K. R. (2013). Male Victims of Domestic Violence. *New Male Studies: An International Journal*, *2*(1), 5–17.

Eesti Naiste Varjupaikade Liit. (2014). (http://www.naisteliin.ee/index.php?id=1, 19.03.2014)

Elken, J. (2011). Lähisuhtes vägivalda kasutanud isikute tõlgendused suhte arengust, vägivalla põhjustest ja sekkumisest : magistritöö. Tartu Ülikool, Tartu.

Ezzy, D. (2002). Coding in thematic analysis and grounded theory. *Qualitative Analysis: Practice and Innovation* (lk 86–95). Oxon: Routledge.

European Union Agency for Fundamental Rights. (2012). Physical, sexual and psychological violence visualisation : At a glance. FRA gender-based violence against women survey dataset, 2012. (http://fra.europa.eu/DVS/DVT/vaw.php, 18.03.2014)

Fugate, M., Landis, L., Riordan, K., Naureckas, S., & Engel, B. (2005). Barriers to Domestic Violence Help Seeking: Implications for Intervention. *Violence Against Women*, *11*(3), 290–310.

Gadd, D., Farrall, S., Dallimore, D., & Lombard, N. (2003). Male Victims of Domestic Violence. *Criminal Justice Matters*, *53*(1), 16–17.

Heffernan, K., Blythe, B., & Nicolson, P. (2012). How do social workers understand and respond to domestic violence and relate this to organizational policy and practice? *International Social Work*. (http://isw.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0020872812453188, 18.05.2014)

Hoyle, C., & Sanders, A. (2000). Police Response to Domestic Violence. *British Journal of Criminology*, *40*(1), 14–36.

Johnson, M. P. (2006). Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*, *12*(11), 1003–1018.

Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence : intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Boston: Northeastern University Press.

Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks. (2011). Justiitsministeerium. (http://www.kuriteoennetus.ee/perevagivald, 18.04.2014)

Kase, H. (2001). *Vaikijate hääled*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kimmel, M. S. (2002). „Gender Symmetry“ in Domestic Violence: A Substantive and Methodological Research Review. *Violence Against Women*, *8*(11), 1332–1363.

Kivisalu, K. (2013). *Sinihabeme pruudid*. Tartu: Tähtvere Avatud Naistekeskus.

Laherand, M.-L. (2010). *Kvalitatiivne uurimisviis* (2. tr). Sulesepp.

Linno, M., Soo, K., & Strömpl, J. (2011). *Perevägivalla riskid ja ulatus praktikute hinnangutes*. Tallinn: Justiitsministeerium. (http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55587/Perev%E4givalla+riskid+ja+ulatus+praktikute+hinnangutes.pdf, 15.05.2014)

Lutenbacher, M., Cohen, A., & Mitzel, J. (2003). Do We Really Help? Perspectives of Abused Women. *Public Health Nursing*, *20*(1), 56–64.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, (50), 370–396.

Phillips, B., & Phillips, D. A. (2010). Learning From Youth Exposed to Domestic Violence: Decentering DV and the Primacy of Gender Stereotypes. *Violence Against Women*, *16*(3), 291–312.

Postmus, J. L., Severson, M., Berry, M., & Yoo, J. A. (2009). Women's Experiences of Violence and Seeking Help. *Violence Against Women*, *15*(7), 852–868.

Salla, J., & Surva, L. (2011). Perevägivalla juhtumite menetluspraktika: 2010. (http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56017/Perev%E4givalla+menetluspraktika+anal%FC%FCs++Justiitsministeerium+2011+avalik.pdf, 19.03.2014)

Soo, K. (2010). *Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed*. Tartu:Tartu Ülikool. (http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Paarisuhtevagivallaraport_loplik.pdf, 14.05.2014)

Straus, M. A. (1979). Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales. *Journal of Marriage and the Family*, *41*(1), 75.

Strömpl, J., Selg, M., & Linno, M. (2012). *Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimuses. Laste väärkohtlemise lood.* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Surva, L. (2014). Perevägivald. *Kuritegevus Eestis 2013* (lk 28–31). Tallinn: Justiitsministeerium. (http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59454/KuritegevusEestis_2013.pdf, 15.04.2014)

Walker, L. E., Thyfault, R. K., & Browne, A. (1982). Beyond the Juror's Ken: Battered Women. *Vermont Law Review*, *7*(1), 1–14.

Williams, L. M. (2003). Understanding Child Abuse and Violence Against Women: A Life Course Perspective. *Journal of Interpersonal Violence*, *18*(4), 441–451.

Lisa 1. Intervjueeritute vägivaldsete suhete kirjeldused

Kuna abi otsimine oli seotud vägivaldse suhte olemusega, siis esitan siin täpsema kirjelduse nelja intervjueeritud naise kogemustest vägivaldsete suhetega. Kõigis intervjuudes keskendusid naised viimasele vägivaldsele suhtele.

Ene lugu

Ene ja Enn elasid koos 18 aastat ja neil sündis selle aja jooksul kolm last. Ene kartis kooselu vältel kõige rohkem seda, et mees jätab ta maha:*„Et mul on paaniline hirm, et äkki ma ei meeldi talle. Et äkki ta arvab minust halvasti. Et äkki ta läheb minu juurest ära.“* Kuna neil olid suhte ajal väikesed ühised lapsed ja rahamured, siis ei kujutanud Ene ette, mida ta teeb, kui mees lahkub:*„Ma ei suutnud toda hetke endale ette kujutada, et ma jään väikse lapsega üksi üürikorterisse üksi ilma rahata.“* Samas ähvardas mees kogu aeg lahkuda ja pressis sellega Enelt välja lubadusi, mida ta tegelikult anda ei soovinud. Järgnev tsitaat kirjeldab juhtumit ajast, kui nende esimene laps oli viiekuune:

> *„Ja siis ma mäletan väga hästi, kuidas Enn võttis varnast tagi ja ütles, et ma lähen ka siit hullumajast minema./.../ Tead, ma palusin teda põlvili tookord, et Enn palun ära mine, Enn palun ära mine, onju. Ja ma ei tea, mida ma talle kõike tookord kokku lubasin, onju.“*

Seega soovis Ene ise mehega kokku jääda, kuigi intervjuust tuleb välja, et mees oli teda paaril korral tõuganud niimoodi, et tal tekkisid sinikad. Kõige rohkem tegi naisele haiget see, et abikaasa teda pidevalt mõnitas. Ene tõi välja, et pärast suhte lõppu rääkis ta mehele oma mõtetest järgnevalt:

> *„Koguaeg sa mõnitasid. Sa ütlesid. /.../ Sul on nii paks perse on ju. Sa laiutad voodis. Ma ei saa voodisse tulla. Ma ei mahu sinna onju. Kui ma sinuga magan, siis kõik rasv lirtsub onju. Kõik, kõik sihukesed sõnad. Sa oled kõike seda mulle ütelnud. Sa oled minu jaoks nii alandav olnud, onju.“*

Ene tõi välja, et enne suhte lõppu ei julgenud ta oma tunnetest rääkida, sest kartis, et mees hakkab jälle sõimama ja solvama. Samuti oli Ene mures, sest iga tüli käigus tekkisid mehel kõhuvalud ja mitu korda viidi ta seetõttu kiirabiga haiglasse. Seega kuigi Ene jaoks oli suhe raske, siis tundus lahkuminek ja üksi jäämine veel hullem kahel põhjusel: majanduslik sõltuvus ja vägivallatsejast hoolimine.

Enn oli füüsiliselt vägivaldne ka nende esimese ühise poja vastu. Ene kirjeldab seda järgnevalt: *„Jüri [vanim poeg] on ta väiksena väga palju löönd. /.../ Egertit [noorem poeg] ma ei mäleta ja Sillet [tütar] ta pole kindlasti löönud. Mingil hetkel see lõppes Jüriga ka ära,*

sest mina muudkui nutsin.“ Lisaks oli Enn vaimselt vägivaldne poegade vastu, Ene kirjeldab ühte juhtumit järgnevalt:

> *„Terve päev otsa tegid nad [lapsed] tööd, kusjuures sinuga koos töö tegemine on nii, et sina muudkui karjud. Tehke, võtke, pange. Kust te nii lollakad olete. Mine vii, mine too, kurat sa aru ei saa. Et sinuga on nii nõme koos tööd teha. Ta läheb nii närvi, kui teised ei oska onju.“*

Isa käitumine on lastesse jätnud sügava jälje. Näiteks tõi Ene välja, et vanim poeg on öelnud, et tal ei ole isa. Teiste lastega isa siiani suhtleb ja võtab neid vahepeal enda juurde.

Pärast 18 aastat kooselu kolis Enn välja ja soovis mõni aeg hiljem lahutust. Enne seda oli mehel olnud mitmeid kõrvalsuhteid, mis olid paljude tülide põhjuseks olnud. Ene jäi koos kolme abielu jooksul sündinud lapsega nende koju elama ja Enn toetas neid ostes lastele asju ja vahepeal aitas lapsi hoida. Ene oli algul lahutusele väga vastu. Ka intervjuu lõpus ütles Ene: „*Ma ei tea, mida ma temas näen, et ma tahan temaga koos olla. Tead, ma ütlen sulle jumala ausalt, et kui ta tuleks ja küsiks tagasi, siis ma võtaks ta tagasi.“* Siiski tõi ta intervjuu jooksul välja, et on valmis allkirja andma, kui Enn talle lahutuspaberid toob.

Krista lugu

Kristal on olnud mitu vägivaldset suhet. Ühes neis oli mees ka füüsiliselt vägivaldne. Intervjuus keskendus ta oma suhtele Kristjaniga, mis oli alguses ilus, kuid suhte arenedes hakkas mees järjest enam tema tegemisi kontrollima:

> *„Tuli ikkagi see vaimne selline, kellega ma tohin suhelda ja kellega ma ei tohi ja. Ta nagu ei keelanud, aga ta näitas väga, väga välja, et talle see ei meeldi ja parem on, kui ma olen ainult temaga ja tema on minu maailm.“*

Tsitaadist tuleb välja, et mees isoleeris naise välismaailmast. Kui paaril sündis laps ja nad kokku kolisid, siis läksid mehe kontroll ja nõudmised suuremaks – Krista pidi tegema kellaajaliselt süüa, üksi lapse eest hoolitsema, kodu korras hoidma ja ei tohtinud end välja minnes meikida. Kui ta mõnda reeglit rikkus, siis järgnes Krista enda sõnul sellele vaimne terror: *„Ja kui mul ei olnud, siis ta nädal aega käis nagu vari toas ega ta ei suhelnud minuga ega midagi, kuigi ma püüdsin. /.../ Vaikiv terror oli täiesti.“* Seega ei kasutanud mees kontrollimiseks füüsilist jõudu, vaid manipuleerimist. Nende suhtes füüsilist vägivalda ei esinenudki, aga esines vägivallaga ähvardamist. Täpsemalt ütles mees mitmel korral, et naine on ta juba nii kaugele viinud, et ta tahaks teda lüüa.

Ühise tütre eest hoolitsemine oli ainult Krista ülesanne, Kristjan aitas väga harva ja pärast lahkuminekut pole tütart kordagi vaatamas käinud. Isegi, kui mees tahaks lapse eest

hoolitseda, siis Krista ei usalda teda. Krista põhjendas usaldamatust: *„Sellepärast, et ta käitumine lapse suhtes on olnud hoolimatu. Ükskord ta tõstis lapse kõrgele aknalauale ja laps kukkus sealt maha ja ta ei öelnud mulle seda.“* Seega ei kasutanud mees füüsilist vägivalda lapse suhtes, kuid tema tegevus põhjustas lapsele vigastusi.

Kristjani ja Krista suhe lõppes sellega, et mees kolis teise linna. Krista põhjendas mehe ärakolimist järgnevalt: *„Ma arvan küll, et ta läks pigem tööasjus sinna. Ei, ma ei tea, eks ta tundis ka, et mina nagu temale alla ei anna, tundis, et minust peab kuidagi lahti saama.“* Seega sai Krista vägivaldne suhe lõpu osaliselt tänu sellele, et ta sai vaimselt tugevamaks. Krista ja Kristjan olid intervjuu ajaks lahus olnud pool aastat. Pärast lahkuminekut oli Krista üksinda 2-aastase lapse eest hoolitsenud ja samuti maksnud tagasi ühise ettevõtte võlgu, sest ettevõte oli Krista nimele kirjutatud. Seega oli nende suhte puhul tegemist ka majandusliku vägivallaga – mees pole pärast lahkuminekut ühise tütre kasvatamist kuidagi toetanud ja jättis ühised võlad naise kanda. Lisaks ähvardab Kristjan Kristat endiselt: *„Ta on siis ähvardanud, et ta teeb mu elu veel raskemaks, kuna mina ei kuuletunud temale.“* Seega ei lõppenud vägivald lahkuminekuga, vaid kestis edasi.

Linda lugu

Lindal oli intervjuu ajal kaks last – Joosep (poeg esimesest abielust) ja Juta (tütar kooselust Lembituga). Linda arust tekkisid probleemid pärast tütre sündi, kui hakkasid tekkima konfliktid Lembitu ja Joosepi vahel. Samuti tajus Linda, et tema ja mehe väärtushinnangud muutusid väga erinevaks ja sealt hakkas järjest rohkem probleeme tekkima. Järgmiseks sammuks oli Linda sõnul: *„Teiselt poolt läks see asi järjest nii üle võlli, et läks järjest hullemaks ja mingil hetkel hakkas tekkima selline juurde, mida mina nimetan väga tugevaks vaimseks terroriks.“* Seega oli Lembitu esimeseks relvaks vaimne vägivald – alandamine, mõnitamine ja sõimamine. Lisaks sellele andis Lembit üha enam mõista, et Linda ja Joosep ei ole osa nende perekonnast (sel ajal elas nendega koos ka Lembitu ema). Linda kirjeldas seda niimoodi: *„Ja tülide aja oli nii, et sa võid ju minna oma pojaga, kus tahad.“* Seega lasi mees Linda näiliselt vabaks, kuid lahkumise vaikivaks tingimuseks oli, et Juta jääb mehe juurde elama. Ühe sõnaga oli manipulatsioon üks Lembitu tugevamaid relvi. Selline vaimne vägivald viis Linda nii kaugele, et ta plaanis enesetappu.

Lisaks oli suhtes füüsilist vägivalda, Linda ise ütles: *„Kaks korda sain klobida.“* Just füüsiline vägivald otsustas Linda lahkumise: *„Kui see teinekord see toimus, siis oligi minul*

see otsus väga kindel, et siit majapidamisest lähen mina minema.“ Seega oli vaimne vägivald Linda jaoks rängem, kuid just füüsiline vägivald viis lõpliku otsuseni lahkuda.

Linda ja Lembit võtsid ühise laenu, mille intresse pidi ka Linda tasuma, kuid lahku minnes sai naine ühiselt soetatud varast väga väikese osa. Seega oli tegu olukorraga, kus vägivallatseja suutis rahaasjadega niimoodi ringi käia, et ohver jäi majanduslikus mõttes kaotajaks. Linda tõi välja, et Lembit käitub samamoodi ka oma uue elukaaslasega ja Lembitu vend, kes on füüsiliselt vägivaldne oma naise suhtes, on naise muutnud endast majanduslikult sõltuvaks.

Pärast 7 aastat kooselu kolis Linda koos lastega teise linna (Juta oli siis 4-aastane). Kuna naine võttis kaasa tütre, siis puhkes sellest suur tüli ja kaks aastat kestsid kohtuvaidlused elatisraha ja lapse elukoha osas. See kõik omas tütrele väga traumeerivat mõju, näiteks tõi Linda välja:

> *„Isa sai teada, et ta [Juta] käib selle [laste psühholoogi] juures ja teada, et lastekaitsjad kutsuvad ta ilmselt kohtusse tunnistajaks, kui on vaja. Nii ta ütles lapsele, et see on paha inimene, kes tahab isale halba. Ja praegu on niimoodi, et siiamaani ei julge laps rääkida ühegi täiskasvanud inimesega.“*

Samuti ostis isa tütrele palju ilusaid asju, mida võis kasutada ainult isa juures olles, ja ei lubanud ema korterit koduks kutsuda. Seega manipuleeris Lembit ka Jutaga ja kahjustas sellega tõsiselt last.

Mari lugu

Mari ja Peetri suhe kestis paar aastat. Algul oli suhtes valdav vaimne vägivald, millele ajapikku lisandus füüsiline vägivald. Näiteks kirjeldas Mari mehe kontrollivat käitumist nii:

> *„Et noh, tegelikult ta ei olnud siuke käskiv mees, kes ütleb, too mulle seda, tee mulle seda. Aga see oli nagu vaikiv vaimne surve. Et ta väljendas seda oma kehakeelega. /.../ Ja lõpuks hakkasid need kogemused juba, kui ma isegi käisin linnas ära, tagasi tulin, siis nad lõppesid kägistamisega. Siis ma lõpuks juba teadsin, et ma lihtsalt ei läinudki enam. Sest minu jaoks oli see keelamine ikkagi.“*

Seega oli Peetrile oluline naise käitumist kontrollida ja kui naine ei järginud tema soove, siis järgnes sellele karistus. Kuigi mees otseselt kunagi ei keelanud naisele midagi ega käskinud tal midagi teha, siis hakkas naine hirmust ikkagi tema soovidele alluma. Kontroll oli seotud ka armukadedusega – mees pidi alati teadma, kus Mari viibis, ja kahtlustas ning süüdistas naist pidevalt petmises. Peeter sõimas ja ähvardas Mari väga tihti.

Kui teiste intervjueeritute puhul oli füüsilise vägivalla juhtumeid harva, siis Mari koges paariaastase kooselu jooksul kaks korda peksmist, kümneid kordi kägistamisi ja mõned korrad löömist või tõukamist. Peeter eitas füüsilise vägivalla juhtumeid või vähendas nende tõsidust

nii kohtus, sõpradele kui ka Marile. Näiteks kirjeldas Mari Peetri reaktsiooni järgmisel hommikul pärast peksmist: *„Aga ma ainult natukene lõin sind. Ainult natukene, see ei olnud ju mitte midagi.“* Sellisel eitamisel/vähendamisel on kaks võimalikku põhjust, kas Peeter tõesti ei tajunud oma vägivalla tõsidust või proovis endast jätta head muljet.

Samas oli Mari jaoks siiski hullem vaimne vägivald:

> *„Et noh, enamuses ongi, suuresti on olnud see vaimne vägivald, mis on nagu hirmu all hoidnud. See on tegelikult palju hullem. Ma olen alati öelnud, et enne ma saan selle tõu kirja kui see, et, kui see vaimne vägivald.“*

Maril oli eelmisest abielust teismeline poeg ja kooselu jooksul Peetriga sündis neil ühine tütar. Peeter ründas naist ka laste juuresolekul, kuid lastele kordagi viga ei teinud. Siiski meenutas Mari üht juhtumit, kus mees vihastas aastase tütre peale autos ja käratas. Mari arvas: *„Et noh see on tegelt ainult aja küsimus, kuna ta ka laste peal hakkab.“* Samuti tõi Mari välja, et vägivalla pealtnägemine juba mõjutas mõlema lapse käitumist: *„Aga noh lapsed, ma oma tütres nägin. Ta muutus väga agressiivseks ja nuttis, hüsteeritses kogu aeg. Ja kui see asi lõppes, siis need asjad nagu ka lõppesid või olid.“* Poeg magab siiani pesapallikurikas voodi all, et ema kaitsta. Seega olid ka lapsed ohvriteks.

Mari ja Peetri suhe lõppes Peetri vangiminekuga, kuid intervjuu ajaks oli Peeter vanglast väljas ja käis ikkagi vahepeal Mari töö juures või kodus. Algul lasi Mari teda koju sisse ka, kuid hiljem enam mitte. Peeter viib tütart mõni hommik kooli ja lapse pärast nad ikka veel suhtlevad omavahel. Siiski oli Mari intervjuu ajal kindel, et nende suhtest enam midagi välja ei tule.

Lisa 2. Temaatilised võrgustikud

Keskmises ruudus on toodud globaalne teema, sellega ühenduses olevates ringides kategorisserivad teemad ja välistes ovaalides baasteemad.

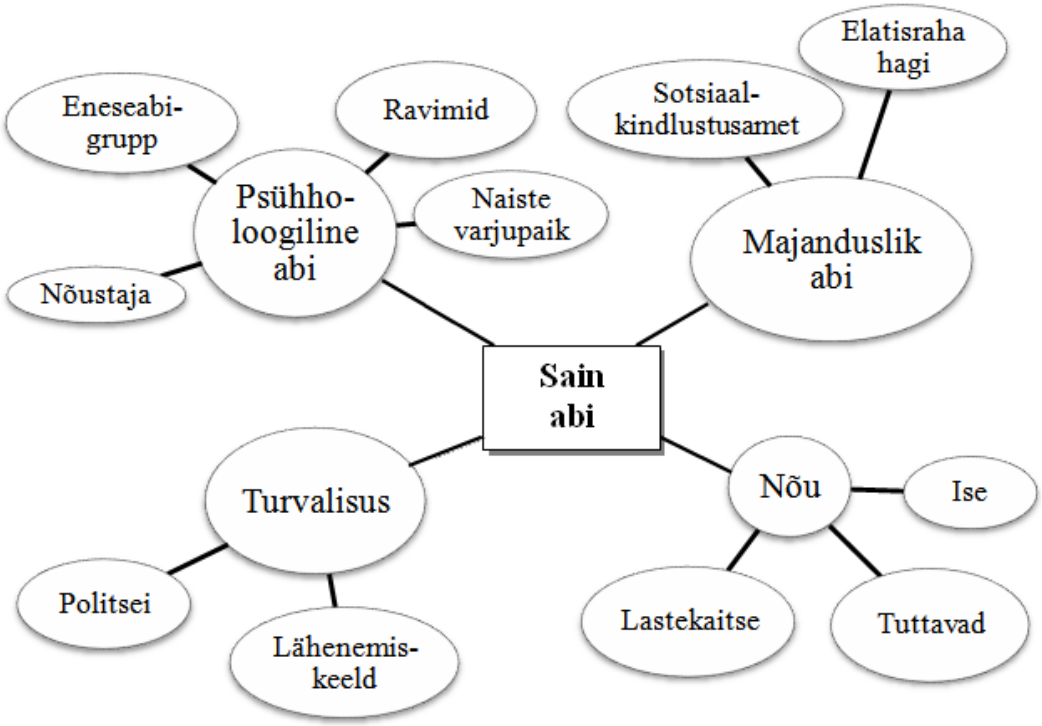

Joonis 1. Globaalne teema – abi.

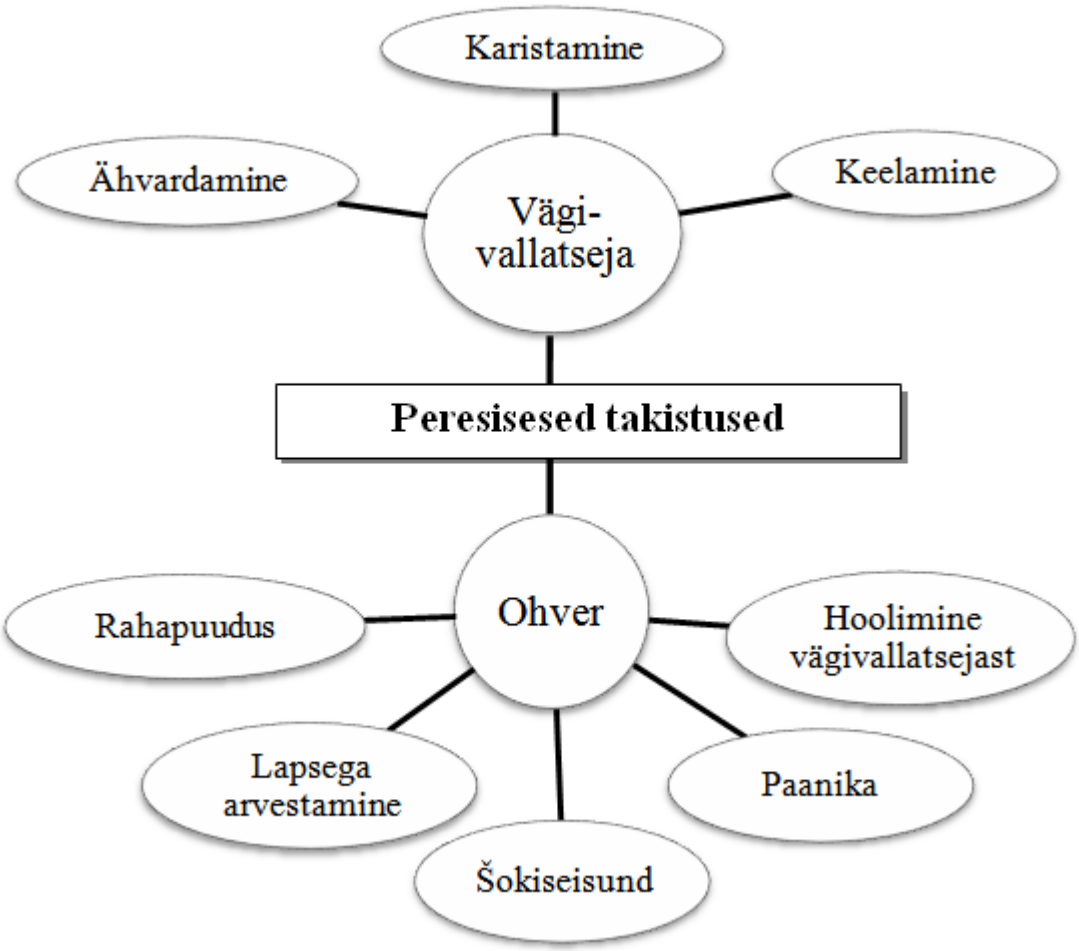

Joonis 2. Globaalne teema – perekonnasisesed abi otsimist takistavad tegurid.

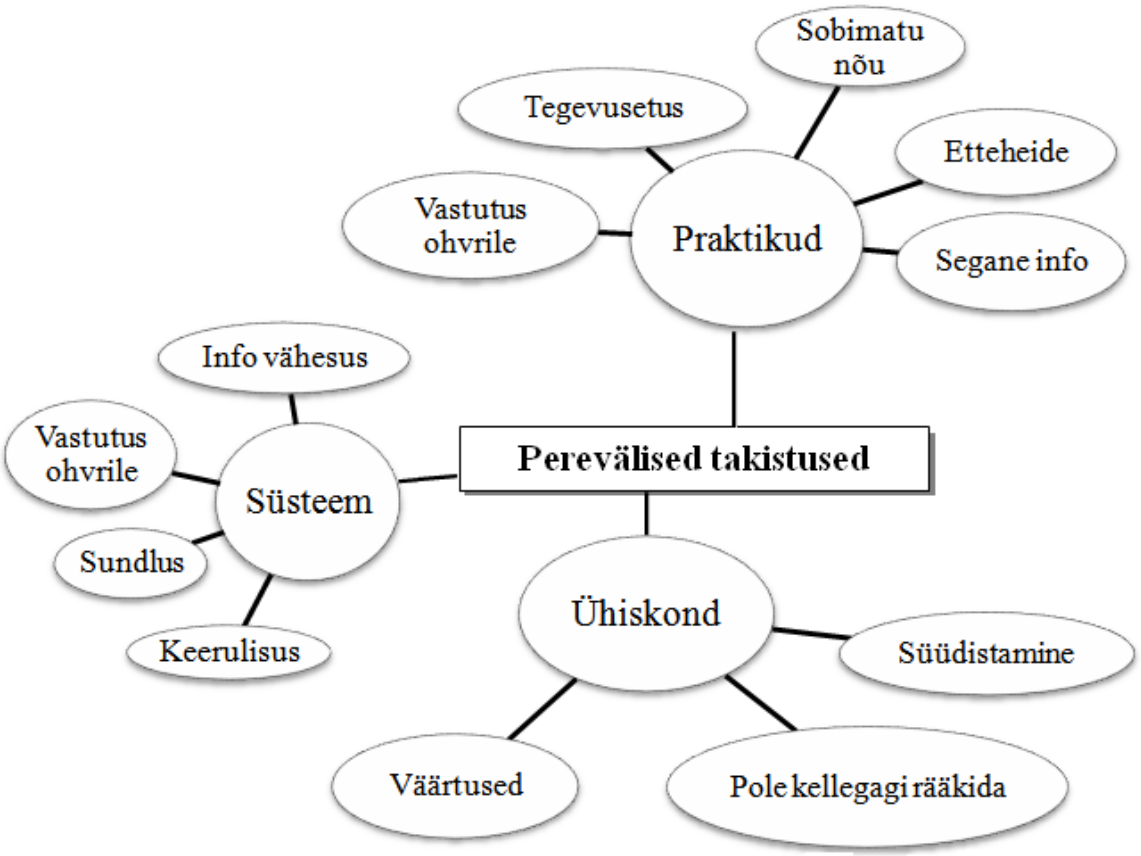

Joonis 3. Globaalne teema – väliskeskkonnast tulenevad abi saamist takistavad tegurid.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Virve Kass (sünnikuupäev 30.09.1992),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Perevägivalla ohvrite kogemused abi otsimisel Eestis", mille juhendaja on PhD Judit Strömpl,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 2.06.2014.